

O Weizsäckerovi

◆ bytový seminář, česky | německy, vznik: 23. 5. 1982

◆ private seminar, Czech | German, origin: 23. 5. 1982

O Weizsäckerovi [1982]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1982-05-23 Knijt – O Weizsäckerovi (1) [LVH166VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Ich versuche in kurzen Sätzen zu reden. Pokusím se hovořit v krátkých větách. Und ich danke für Ihre Worte. Děkuji za vaše slova. Die Freude ist gegenseitig. Radost je vzájemná, oboustranná.

Herr Hejdánek hat ein paar Worte über von Weizsäcker gesagt. Hejdánek řekl pár slov o Weizsäckerovi. Er ist ein Schüler von Heisenberg. Weizsäcker je žákem Heisenberga. Bekannter Atomphysiker. Známeho atomového fyzika. War im Kriege also voran in der Atomphysik eine gefährliche Situation, die er selber auch als sehr gefährlich empfand. Za války se ocitl ve velmi nebezpečné situaci v souvislosti s atomovým výzkumem. Hat möglichst versucht, das Tempo zu bremsen. Pokoušel se všemožně zpomalit tempo výzkumu v hitlerovském Německu.

Nach dem Kriege hat er sich sehr stark mit der Atomfrage in politischer und ethischer Hinsicht eingelassen. Po válce se velice zabýval otázkou atomových zbraní, tedy vývojem atomových zbraní v politických souvislostech a etických. Und ist Professor für *philosophie* geworden in Hamburg. A stal se profesorem *filosofie* v Hamburku. Also ich weiß von Herrn Hejdánek, dass der Übergang von Physik nach *philosophie* öfter vorkommt. Das ist bei ihm auch so, nicht? Ja. Což věděl i Hejdánek, že došlo také u něho k přechodu od výlučného zaměření na fyziku k *filosofickému* zkoumání, tak jako u jiných postav, jako Whitehead nebo u Ladi osobně.

Hejdánek: Ja, Whitehead. Také u mě. Přírodní věda. Já jsem mu říkal, že jsem šel.

Jiný hlas: In einer dritten Lebensphase wurde er Führer eines Instituts in Göttingen. A teď je vedoucím jednoho institutu, výzkumného ústavu v Göttingenu. Zur Untersuchung der Bedingungen der modernen Lebenswelt so ungefähr. Ke zkoumání podmínek moderního způsobu života. Vielleicht wird das Ihnen nachher etwas deutlicher werden, was das bei ihm bedeutet. Snad se potom ozřejmí, co to znamená později.

Ich nehme an, das ist schwierig für mich, ich nehme an, dass von Weizsäcker im Allgemeinen doch Ihnen ziemlich unbekannt ist. Předpokládám v zásadě, že vám není příliš znám Weizsäcker. Ist das richtig? Je to správné? Nichts Tschechisches ist erschienen und wahrscheinlich wisst ihr, die Leute ihn bei Namen, aber nichts von ihm. Nic v češtině se neobjevilo a pravděpodobně ho znáte jenom jménem, ale nic od něho. Ja, Heisenberg ist viel bekannter. *Der Teil und das Ganze* und so weiter. Ano, Heisenberg je mnohem známější. *Část a celek* a tak dále.

Also man kann ihn leicht verwirren mit Viktor von Weizsäcker. Je možno ho snadno zaměnit s Viktorem von Weizsäckerem. Ist ein berühmter Mediziner gewesen. To byl velmi slavný lékař. In einer etwas älteren Schicht, etwas vor Carl Friedrich, ich glaube es war ein Onkel von ihm, aber das weiß ich nicht genau. Patřil k o něco starší generaci, před Carl-Friedrichem, snad to byl strýc, ale to nevím přesně. Nezaměňovat ho s tímto Viktorem. Und hat verwandte Einsichten, also hat in der Medizin verwandtes gemacht, was dann später etwas später Carl Friedrich gemacht hat. Ten Viktor dělal v medicíně něco podobného, co potom dělal ten Carl-Friedrich. Každý ve svém oboru. *Der Gestaltkreis* ist das berühmte Buch von Viktor. *Der Gestaltkreis* je slavná kniha Viktora.

Nun, ich deute ganz kurz, bevor ich anfangen zu referieren, ein paar Themen an bei von Weizsäcker. Tak naznačím několik témat o Weizsäckerovi, kterými se zabývá, než přejdu k textu samotnému. Was will er? O co mu jde? Co chce? Erstens Erkenntnisse der Naturwissenschaft *philosophisch* durchdenken und anwenden. Pokouší se poznatky přírodovědy *philosophisch* promyslet a použít. Aber auch theologisch, Begegnung mit der Theologie. Ale zároveň i theologisch. Jde mu o setkání s teologií.

Einsichten, wie die bei Heisenberg und Bohr entwickelt sind. Názory, které se rozvinuly u Heisenberga a Bohra. Also über Komplementarität und das nicht deterministische Bild der Quantenphysik. O komplementaritě a nedeterministickému obrazu kvantové fyziky. Hat ihn geführt in Richtung eines neuen Zeitbegriffs. Ho vedlo až k pojetí nového pojetí času. Zeitbegriff ist schon zu viel gesagt. Nový pojem času, to už je příliš řečeno. Dahin geht eigentlich der Richtpunkt seiner ganzen Untersuchungen. Und er

meint, da gibt es noch viel Arbeit zu tun, bevor wir so weit sind. Tedy je to směr jeho uvažování a existuje ještě řada prací, se kterými bychom se museli seznámit, abychom tento záměr se nám ozřejmil. Er definiert das vorläufig als *offene Zeit*. Toto své pojetí času definuje předběžně jako *offene Zeit*, otevřený čas. Und das ist die ethische Relevanz, dass er meint, wenn wir von einem solchen neuen Zeitbegriff ausgehen, dass wir dann der Technokratie voraus kommen können, also voraus sind. A to má svou etickou relevanci. Domnívá se, že když vycházíme z toho nového pojmu času, že můžeme potom v důsledku toho...

Hejdánek: Das ist mir nicht ganz klar. *Vorausgehen*.

Jiný hlas: Also nicht von den Gesetzmäßigkeiten der Technokratie mehr bedingt sind, entweichen.

Ethisch also Prioritäten setzen können. Že se můžeme vyhnout tomu technokratickému způsobu myšlení i praxe, když se necháme vést tím novým pojmem času. Das ist vorläufig angedeutet natürlich. To je jenom předběžně naznačeno.

Im engen Zusammenhang damit die ganze Subjekt-Objekt-Problematik. V úzké souvislosti s tím promýšlí problematiku subjekt-objekt. Die Problematik der Einheit des Subjekts durch naturwissenschaftliches, ethologisches, biologisches, was jetzt alles entdeckt wird. Problematiku jednoty subjektu na pozadí těch přírodovědeckých, biologických i etologických souvislostí. Verhaltenswissenschaftliches. I v souvislosti s vědami, které studují lidské chování.

Das immer in engem Zusammenhang mit einer Beurteilung unserer europäischen Geschichte. A to vždycky v těsné souvislosti s posouzením našich evropských dějin. Wobei er humanistisches und naturwissenschaftliches Wissen nicht mehr als getrennt betrachtet, sondern... Přičemž se pokouší to humanistické myšlení a přírodovědecké vidět nikoliv jako oddělené...

Jiný hlas: Napětí, tedy od sebe jaksí nezávisle. *Und einen sehr guten Versuch macht, also die europäische Geistesgeschichte, Ideengeschichte auf einen Nenner zu bringen*. Pokouší se jaksí spěšně uvést tu evropskou duchovní tradici myšlení na společného jmenovatele. *In demselben Zusammenhang interessiert ihn dann auch in hohem Maße das Problem der Zukunft*. Také v této souvislosti se zajímá značně o budoucnost. *Das heißt, das Problem des Friedens in der Gesellschaft, in der Kultur*. To jest o problém míru ve společnosti a v budoucnosti. *Er formuliert: Friede ist der Leib einer Wahrheit*. A formuluje to tak, že mír je tělem pravdy. *Ein letztes Thema, das bei ihm anklingt, ist immer wieder das Leiden*. Poslední téma, které u něho zaznívá, je utrpení. *Das sehr stark gegen die westliche allgemeine Lebenshaltung gerichtet ist, als ein Suchen des Glücks*. Je to zaměřeno proti takovému všeobecnému západnímu způsobu myšlení, totiž tomu hledání štěstí. *Auf billige Weise, ohne Leiden*. To jest laciným způsobem hledání štěstí bez utrpení. *Also das sind so ganz andeutungsweise ein paar Themen bei ihm*. Takto náznakově ukázáno několik témat, kterými se Weizsäcker zabývá.

Noch ein Punkt aus seiner Biographie. Mit seinem Freund Günter Howe, ještě jeden bod z jeho životopisu, se svým přítelem Günterem Howem, ein Mathematiker, matematikem, hat er den Stoß gegeben, dal podnět k tomu, neben dem Max-Planck-Institut in Göttingen ein kirchliches Institut in Heidelberg zu stiften, vedle ústavu Max-Planck-Institut v Göttingenu založit v Heidelbergu církevní výzkumný ústav, wo man also die Forschungsstätte der evangelischen Kirchen – FEST genannt – jde tedy o takové výzkumné pracoviště evangelických církví, které se nazývá FEST. Je to asi buď nějaká zkratka, nebo tedy Fest – svátek. Und da ist man auch sehr stark mit diesem Zeitbegriff und mit der Friedensproblematik beschäftigt. A tam se velmi silně zabývají tímto pojmem času a problematikou míru. Und da ist es wirklich gelungen, eine große interdisziplinäre Gelehrten-gesellschaft zusammenzubringen. Tam se podařilo shromáždit celou řadu učenců, kteří vedou interdisciplinární rozhovor, spolupracují interdisciplinárně. Theologen, Biologen, Physiker. Theologové, biologové, fyzikové. Ein kleines Beispiel: Ein Theologe war jahrelang im Hauptgremium des Schnellen Brütters in Karlsruhe, also des Atommeilers in Karlsruhe. Malý příklad: jeden theolog byl po celou řadu let v hlavním grémiu v atomovém urychlovači v Karlsruhe. So das ist natürlich hochinteressant. Zajímavá věc, theolog zaměstnán na pracovišti, které se zabývá urychlováním částic.

Gut, ich versuche jetzt möglichst kurz den Artikel „Naturwissenschaft und Gottesfrage“ zu referieren. Pokusí se krátce referovat o článku, který nazval už Vláda jako *Otázka Boha a přírodní vědy*, nebo opačně. Also „Gottesfrage und Naturwissenschaft“. Was ist die Naturwissenschaft? Tedy *Otázka Boha a přírodní vědy*. Co je tedy přírodní věda? Ein wachsendes System von Erkenntnissen, je to rostoucí systém poznatků, in dem der Satz „Gott ist“ oder der Satz „Es ist kein Gott“ nicht zu beantworten ist. v němž by pak tvrzení jako věta „Bůh je“, nebo naopak „Bůh není“, nemělo místo. Man spricht also von zwei getrennten Gebieten, wenn man diese Frage stellt. Mluví se o dvou od sebe oddělených oblastech, když se tato otázka postaví. Nun, erst also die neuzeitliche Naturwissenschaft und die Gottesfrage, also nach der Seite: Was bedeutet die neuzeitliche Naturwissenschaft? A tak tedy ta otázka, co znamená moderní přírodní věda v souvislosti s otázkou Boha. Gottesfrage: Ist das die Frage nach Gott oder ist das Gottes Frage nach uns? A teď k tomu druhému z názvu: Gottesfrage, otázka Boha. Je to otázka naše po Bohu, nebo je to otázka Boží po nás? Es ist charakteristisch für Weizsäcker, dass er sofort diese zweite Frage stellen möchte. Je charakteristické pro Weizsäckera, že okamžitě chce postavit tuto druhou otázku. Hejdánek: Rozumí se tedy otázka, kterou staví Bůh, kterou nás Bůh konfrontuje, v tom smyslu. Že by to byla otázka po Bohu, kterou nám staví Bůh.

Jiný hlas: Er fängt mit dem ersten an, also unsere Frage nach Gott. Začíná s tou první otázkou, to jest naše otázka po Bohu. Ist diese Frage für die Wissenschaft aktuell? Je tato otázka pro vědu aktuální? Man kann sagen: Nein, die ist nicht aktuell für die Wissenschaft. Je možné říci, že není aktuální. Warum nicht? Proč ne? Weil die Wissenschaft methodisch die Gottesfrage ausgeblendet hat, herausgeblendet hat. Weil sie eine Wertfrage ist. Protože věda metodicky tuto otázku vytěsnila ze svého rámce, protože je to otázka, která souvisí s hodnotou. Es ist eine Stilisierung der Wissenschaft unter dem Titel der Wertneutralität. Das heißt, die Wissenschaft versteht sich so, dass sie frei ist von jeglichen Werten. Jde o stylizaci vědy pod záhlavím neutrality vůči hodnotám. To znamená, věda se chápe tak, že je prostá jakýchkoliv hodnot, tedy hodnot životních, morálních. Ist das deutlich? Kann das mit so wenig Worten deutlich sein? Je to zřejmé? Ein ganz einfaches Beispiel. Wenn ich in der Biologie oder überhaupt in Naturwissenschaft ein Problem beantworten muss, jednoduchý příklad, když v biologii nebo vůbec v přírodní vědě musím zodpovědět nějaký problém, werde ich als Naturwissenschaftler natürlich nie sagen: pak jako přírodovědec bych nikdy neřekl: „Ich habe hier eine Kette von Kausalitäten...“ „Já tu mám řetěz kauzalit...“

Jiný hlas: Ale tady je jakási mezera, kterou nejsem schopen vysvětlit. Und Gläubige können dann gerne sagen: „Ja, sie haben eine Lücke. Eben sehen Sie, da ist Gott.“ „Věřící rádi říkají: „Ano, vidíte tu mezeru, vidíte, tu je Bůh.““ Nein, der Naturwissenschaftler, wenn er seine Maschine oder was auch konstruiert, ist davon abhängig, das ist sein methodisches Prinzip, dass er die Kette der Kausalität schließen kann. „Nikoliv, když tedy přírodovědec konstruuje například nějaký stroj, je tedy závislý na tom, je to jeho metodický princip, že on tento řetěz kauzalit, kauzálních souvislostí je schopen uzavřít.“ Und wenn die Kette geschlossen ist, kann die Maschine konstruiert werden. „A když tedy dokončí toto řetězení, může být ten stroj zkonstruován.“ Also nicht zufällig hat man von Mechanisierung des Weltbildes... nicht zufällig gebrauche ich das Wort Maschine. „Ne náhodou se mluví o mechanizaci názoru na svět, to jest, že svět je pojat vlastně takto jako souvislost těch determinací, těch kauzálních, a proto také tady uvádím příklad s tím strojem.“ In dem Sinne ist unser ganzes Weltbild so durch die Naturwissenschaft bestimmt, dass wir auch ein mechanistisches Weltbild haben. „A v tomto smyslu je celý náš obraz světa tak podmíněn přírodovědou, že také máme takový mechanistický obraz... ten obraz prostě světa je mechanistický.“ Also für die theologische Relevanz, also Schöpfungsbegriff, sagen wir, also wissenschaftlich Evolution. „Třeba s pojmem stvoření, teologicky to jaksí uvádíme do kontextu třeba s evolucí.“ Und Schöpfung ist eine andere Art des Betrachtens, ist aber nicht eine Lücke irgendwo in dieser kausalen Kette. „A teologicky se s tím jaksí vyrovnáváme tak, že říkáme, že sice to stvoření, zpřítomnění je pohled jakoby odjinud nebo je to jiného druhu, ale v žádném případě jaksí tím nechceme připustit nějakou mezeru v tom pojetí kauzálním.“ Also Schöpfung ist auch für Theologen im Allgemeinen ein

Wertbegriff.

Hejdánek: To znamená, tím, že ten teolog řekne, že to stvoření je cosi, co se nepříčí tomu kauzálnímu nexu, ale je jaksi jiným pohledem, je pokus vidět to, čím se zabývá přírodovědec, jaksi jakoby z jiného úhlu, tím zavádí podle tedy našeho hosta jakousi onu hodnotu, se kterou se ten přírodovědec, pokud zkoumá svět, bez které se tedy obejde.

Jiný hlas: *Das war ein Beispiel, an dem ich klar gemacht habe... versucht habe... das Wissenschaft methodisch wertneutral sein muss.* „Tak to byl tedy případ, na kterém jsem se snažil objasnit, co to znamená tedy ta věda, že věda metodicky musí být neutrální, pokud se týče těch hodnot.“ *Und also die Gottesfrage ausschließt.* „A tudíž tedy tu otázku po Bohu vylučuje.“ *Sonst würde das Licht hier nicht brennen sozusagen.* „Jinak by jaksi to světlo například tady nehořelo, to jest nedošlo by vlastně k tomu vynálezu toho světla, kdyby tam ta neutralita tady neexistovala.“ *Was bedeutet das für das Bewusstsein der Wissenschaft, oder des Wissenschaftlers?* „Co to znamená pro vědomí vědce?“ *Dass die Gottesfrage nur im individuellen Bewusstsein des einzelnen Wissenschaftlers auftauchen kann. Privatsache.* „Že se může vynořit vlastně otázka po Bohu jenom v tom individuálním vědomí vědce jako takového, jako osoby. Je to soukromá záležitost.“ *Ist diese Ausklammerung, so fragt von Weizsäcker dann, mit dem Anspruch der Wissenschaft vereinbar?* „Ale dá se, to je otázka Weizsäckerova, toto vyloučení otázky po Bohu sloučit jaksi s vědou jako takovou, je to oprávněné? Smí to věda udělat?“ *Von Weizsäcker akzeptiert diese Lage völlig. Rückkehr in die Kindheit oder so ist ausgeschlossen.* „Von Weizsäcker přijímá tuto situaci plně. Návrat jaksi do dětství je vyloučen.“ *Es ist auch ein hoher Wert, diese Wertneutralität ist gerade instrumental gesehen, also das Licht brennt dadurch, ein hoher Wert.* „Tato neutralita vůči hodnotám je sama o sobě významnou hodnotou.“ *Er geht dann nach, wie es bei verschiedenen Gruppen der Wissenschaftler lebt, die Gottesfrage.* „A teď se jaksi rozhlíží, jak tato otázka po Bohu je živá v celé řadě různých vědeckých oblastí, vědců.“ *Erstens die Physik, zweitens die Biologie, und dann schließlich die Soziologie und Psychologie.* „Tak zaprvé, nejprve fyzika, zadruhé biologie a nakonec sociologie a psychologie.“ *Er sagt: Mein Eindruck ist, die Haltung der Physiker ist ziemlich agnostisch, aber offen.* „Říká: můj dojem je, postoj fyziků je převážně agnostický, ale otevřený.“ *Bei Biologen ist der Protest gegen den Glauben, gegen Religion schon stärker.* „U biologů je protest proti víře, náboženství silnější.“ *Und am stärksten ist er bei Soziologen.* „A nejsilnější je u sociologů.“ *Er geht dem nach, wie die Ursachen... was davon die Ursachen sind.* „A zkoumá příčiny tohoto.“ *Also der Kampf von dem sechzehnten Jahrhundert an... bis zu Einstein, Heisenberg...* „Připomíná ten duchovní zápas od šestnáctého století až k Einsteinovi a Heisenbergovi.“ *Und dann bei Biologie geht er auf Darwin ein... hundertsechzig Jahre.* „U biologie se zmiňuje o Darwinovi.“ *Ich deute nur kurz an, weil das ziemlich klar sein kann, wie sich das verhält. Und da verweilt er ein bisschen länger bei Biologie.* „Jen to krátce naznačuji. A u biologie setrvává poněkud déle,“ *Denn da empfindet er einen harten Kern, etwas, das sich tatsächlich sehr kritisch gegenüber dem Glauben verhält.* „neboť tu cítí takové tvrdé jádro, totiž že se biologie vůči víře jaksi ostře staví.“ *Das ist der Physikalismus der Biologie.* „A to je proto, že biologie tu je určena jakýmsi fyzikalismem.“ *Ja, was ist der Physikalismus? Das ist die Voraussetzung, dass alle biologischen Gesetze in den kausalen Gesetzen der Physik ausgedrückt werden können.* „Co je fyzikalismus? To je předpoklad, že veškeré biologické zákony mohou být vyjádřeny kauzálními zákony fyziky.“

Jiný hlas: *Er geht später noch etwas näher darauf ein.*

Hejdánek: Později se k tomu ještě víc dostane, blíže se zmíní.

Jiný hlas: *Soziologie, Psychologie, ein ziemlich zentraler Angriff auf den Glauben.*

Hejdánek: Sociologie, psychologie, to je centrální útok, který je veden proti víře.

Jiný hlas: *Denken wir zum Beispiel an die Ideologiekritik. Die Rolle der Religion als Herrschaftsinstrument.*

Hejdánek: Mysleme teď na příklad kritiky ideologie, jest, že vlastně náboženství sehrálo úlohu jako nadvlády nad člověkem.

Jiný hlas: *Und das führt ihn zu der Bemerkung, obwohl er es anerkennt, dass auch die Ideologiekritik*

wieder einer Schwäche unterliegt, dass ihre Vertreter nämlich ihrer eigenen Ideologiekritik wieder so kritiklos gegenüberstehen.

Hejdánek: To ho vede k poznámce, v níž to uznává, že i kritika ideologie opět podléhá jisté slabosti, že totiž ti, kteří kritizovali z určitých ideových pozic právě náboženství jakožto ideologii nadvlády nad člověkem, sami tyto své ideové pozice vlastně dostávají do područí, stává se jim ideologií.

Jiný hlas: *Und er findet den größten Angriff eigentlich in der Psychologie. Er demonstriert das an Freud. Einfach gesagt, bei Freud zeigt sich: Der Mensch ist nicht mehr Herr im eigenen Haus.*

Hejdánek: A ten největší útok vlastně nalézá v psychologii. Demonstruje to na Freudovi. Jednoduše řečeno, u Freuda se totiž ukazuje: člověk není pánem ve vlastním domě.

Jiný hlas: *Und dabei ist eine Überzeugung von einer Kulturüberzeugung von aus unserer europäischen Kultur von über zweitausend Jahren eigentlich angefochten. Er nennt es die Überzeugung des liberum arbitrium.*

Hejdánek: A Freudem je vlastně zaútočeno na naše duchovní dědictví posledních dvou tisíc let. Nazývá to to, co je jako jádrem naší evropské tradice, je svobodná volba, svobodná vůle.

Jiný hlas: *Er meint, dass der Mensch als Subjekt verfügen kann, dass er kann, was er will.*

Hejdánek: Totiž myšlenka, že člověk může jakožto subjekt svobodně jednat, že může to, co chce.

Jiný hlas: *In der damit zusammenhängenden Entwicklung hat sich die europäische Vernunft herausgebildet.*

Hejdánek: Ve vývoji, který souvisí s touto myšlenkou, se také rozvinul důraz evropské tradice na rozum.

Jiný hlas: *Der als Subjekt verfügende Mensch hat durch diese Vernunft die Welt erobert, ein großes technologisches Reich gegründet sozusagen, der Mensch ist Herr der Erde geworden.*

Hejdánek: Člověk, který vystupuje jako subjekt, pomocí svého rozumu dobyl svět, založil velikou technologickou říši, takřkajíc člověk se stal pánem země.

Jiný hlas: *Und das liegt ganz wesentlich schon im Begriff, in der Begrifflichkeit der Naturwissenschaft selber. Wer Gesetze kennt, der kann Zukunft gestalten. Er hat Macht. Die durch die Wissenschaft ermöglichte moderne Kultur ist eine Wissens- und Verstandeskultur.*

Hejdánek: A tato skutečnost je zakotvena v pojmosloví přírodovědy samotné. Kdo zná zákony, ten je s to utvářet budoucnost. Má moc. Moderní kultura, která je umožněna touto přírodovědou nebo touto vědou, je kulturou vědění, Wissens- a rozumu.

Jiný hlas: *Ich referiere jetzt ein paar Sätze ziemlich buchstäblich, weil die sehr wichtig sind. Der Mensch dieser Kultur ist zuversichtlich, selbstbewusst, optimistisch, braucht Gott nicht, unterwirft die Welt.*

Hejdánek: Teď referuji pár vět přímo doslova, protože jsou velmi důležité. Člověk této kultury je sebevědomý a spoléhá na sebe, je optimistický a nepotřebuje Boha. Podmaňuje si svět.

Jiný hlas: *Aber nun, ist das das Bild, das unser heutiges Bewusstsein uns schildert? Ist dies das Bild, das wir jetzt gegenüber der heutigen Welt in unserem Bewusstsein haben? Also diese Macht, Macht over die Welt.*

Hejdánek: Ale toto obraz, je toto skutečný obraz, který dnes máme v mysli? Vlastně přežitek této tohoto, je to ještě platné ještě dnes?

Jiný hlas: *Wir sind ja ganz wesentlich konfrontiert mit der Ambivalenz des Fortschritts. Keine Zeit hat sich so ohnmächtig gefühlt wie die unsrige. Davon war Freud also ein erstes Anzeichen.*

Hejdánek: My totiž jsme konfrontováni dnes s takovou dvojznačností pokroku. Žádná doba se necítila tak bezmocná jako naše. O tom svědčil jako o prvním znamení Freud.

Jiný hlas: *Hier also kommt etwas von seiner Behandlung des Problems Ambivalenz, auch in dem Aufsatz sehr kurz. Dass nämlich der Mensch in seinem Bemühen das Gute zu errichten in der Welt, ein ungeheuer Schlechtes bewirkt.*

Hejdánek: A tady teď přijde pojednání o tom pojmu ambivalence, i tady v tom článku velmi krátké. Že totiž člověk ve své snaze docílit něčeho dobrého ve světě vlastně působí něco neslýchaně zlého.

Jiný hlas: *Das kann man dann mit Ideologiekritik schon zeigen. Wie man sagt: Sie sagen Christus und*

meinen Kattun. Das ging dann über die Engländer.

Hejdánek: To už je možno ukázat v té kritice ideologie. Jako ta dvojznačnost se ukazuje třeba v tom, že říkají Kristus a působí...

Jiný hlas: *...und meinen Kattun.*

Hejdánek: *Kattun.* Bavlna, bavlna. Ano, pochopitelně. Mluví o Kristu a přitom myslí na bavlnu.

Jiný hlas: *Aber es gibt viel eindringlichere Beispiele dafür. Denken wir an die Mission zum Beispiel, wo man also nach ihren medizinischen Aspekten, die Dritte Welt, Gesundheitspflege... Anderthalb Jahrhundert lang mit Idealität gemacht, als Ideal gemacht, das Gesundheitswesen also auch mit Mission überzupflanzen in die Dritte Welt.*

Hejdánek: Ale jsou ještě daleko vtíravější příklady. Pomysleme na misi s tím jejím aspektem té lékařské péče v tom třetím světě. Po půl druhého století s takovou touhou vnést do toho třetího světa něco z té péče lékařské o člověka.

Jiný hlas: *Und etwas verkürzt gesagt, die Folge ist Überbevölkerung.*

Hejdánek: A důsledkem tohoto snažení je mimo jiné tedy ta populační exploze, řekněme v tomto světě.

Jiný hlas: *Zweites Beispiel, wir machen Verkehrsmittel.*

Hejdánek: Druhý příklad, vyrábíme dopravní prostředky.

Jiný hlas: *Das ist also, der Mensch wird mobil.*

Hejdánek: Člověk se stává mobilní.

Jiný hlas: *Aber wenn man jetzt in einer Stadt eine Stunde lang mit seinem Auto steht,*

Hejdánek: Ale když stojí ve městě třeba hodinu a nemůže se pohnout,

Jiný hlas: *ist es nicht gerade Mobilität, sondern das Gegenteil.*

Hejdánek: tak to vůbec není mobilní, nýbrž je to docela opak.

Jiný hlas: *Ich, das sind meine Beispiele, also ein bisschen das klarzumachen, diese Ambivalenz.*

Hejdánek: Na těchto příkladech svých chce ukázat tu dvojznačnost toho vývoje.

Jiný hlas: *Von Weizsäcker formuliert als schärfste Ambivalenz:*

Hejdánek: Weizsäcker to formuluje jako nejostřejší ambivalenci.

Jiný hlas: *Wir suchten die Gesetze der Atomkerne und fanden die Bombe.*

Hejdánek: To jest, formuluje to v této větě, hledali jsme zákony atomového jádra a našli jsme bombu.

Jiný hlas: *Also der Naturwissenschaftler kann nicht mehr umhin, sich diese Frage der Ambivalenz zu stellen.*

Hejdánek: Tedy, přírodovědec se dneska už nemůže vyhnout této otázce ambivalence, dvojznačnosti.

Jiný hlas: *Und in diesem Punkt meint von Weizsäcker, dass der christliche Glaube und Naturwissenschaft sehr nah beieinander sind.*

Hejdánek: A právě v tomto bodě se domnívá Weizsäcker, že křesťanská víra a přírodní věda nejsou od sebe odděleny, nýbrž stojí si blízko.

Jiný hlas: *Weil auch das Christentum davon weiß, dass es Wege aus der Gefahr, Wege aus der Ohnmacht, aus der Sünde heraus gibt.*

Hejdánek: Protože i křesťanství ví o tom, že existuje východisko z nouze, z té bídy, z nebezpečí, ve kterém jsme, a z hříchu.

Jiný hlas: *Heisenberg hat das schon gesagt, wir finden uns mit der Sünde konfrontiert.*

Hejdánek: Heisenberg to už tak řekl, že jsme i jako vědci konfrontováni s hříchem, stojíme před hříchem.

Jiný hlas: *Von Weizsäcker formuliert sogar mit Hilfe des Wortes verbrecherisch.*

Hejdánek: Weizsäcker to dokonce formuluje pomocí slova zločinecký.

Jiný hlas: *Nicht dass der Naturwissenschaftler subjektiv Verbrecher ist.*

Hejdánek: Ne že by tedy přírodovědci byli subjektivně zločinci.

Jiný hlas: *Aber ob es objektiv verbrecherisch ist.*

Hejdánek: Ale otázkou je, zda nejsou objektivně zločinní.

Jiný hlas: *Eine solche Selbstanklage eröffnet, so sagt von Weizsäcker, die Quelle der Gnade.*

Hejdánek: Takováto sebeobžaloba otvírá, říká Weizsäcker, prameny milosti.

Jiný hlas: *Und es sind Fragen, die Christen an den Naturwissenschaftler zwar solidarisch, aber trotzdem stellen muss.*

Hejdánek: To jsou otázky, které křesťané musí sice solidárně s vědci, ale přece jenom jim tváří v tvář klást.

Jiný hlas: *Umgekehrt muss der Naturwissenschaftler vom Christen fragen,*

Hejdánek: A naopak musí se přírodovědec ptát křesťanů,

Jiný hlas: *ob er das moderne Bewusstsein vollzogen hat.*

Hejdánek: jestli dosáhl toho moderního vědomí, které přinesla věda.

Jiný hlas: *Ja, das ist der erste Teil, also über das Beurteilung der Lage der Naturwissenschaften.*

Hejdánek: To je tedy ten první díl té přednášky o situaci té moderní přírodovědy.

Jiný hlas: *Der zweite Teil ist, wohin führt der Weg?*

Hejdánek: A druhá část je, kam vede cesta.

Jiný hlas: *Und er wirft dann noch mal die gleichen Fragen auf.*

Hejdánek: A uvádí znovu tytéž otázky.

Jiný hlas: *Erst mal die Frage nach der Wertneutralität.*

Hejdánek: A znovu otázku po té neutralitě tváří v tvář hodnotám.

Jiný hlas: *Hier formuliert er Wert folgendermaßen:*

Hejdánek: Zde formuluje hodnotu následujícím způsobem.

Jiný hlas: *Der Wert, die Wertneutralität ist eine Schule der Distanz gegen die eigenen Wünsche.*

Hejdánek: Neutralita vůči hodnotám je škola distance vůči vlastním přáním.

Jiný hlas: *Und er hatte ihn gepriesen als hohen Wert.*

Hejdánek: A pochválil tuto distanci jako významnou hodnotu.

Jiný hlas: *Die Wertneutralität als hohen Wert, also ein bisschen paradox.*

Hejdánek: Neutralita vůči hodnotám je vysokou hodnotou, významnou hodnotou.

Jiný hlas: *Trotzdem frage ich jetzt, so sagt er, was ihr zur vollen Wahrheit fehlt.*

Hejdánek: Ale přesto se ptá, co chybí k té plné pravdě.

Jiný hlas: *Das ist, dass sie nicht philosophisch ist, dass sie nicht versucht sich selbst zu kennen.*

Hejdánek: Totiž že jim chybí snaha se filosoficky sami sebezpoznat.

Jiný hlas: *Und daher muss die Frage der Wertneutralität philosophisch behandelt werden.*

Hejdánek: A proto musí být ta otázka neutrality vůči hodnotám teď projednána, pochopena filosoficky.

Jiný hlas: *Und ganz scharf, ich werde es zweimal zitieren, sagt er:*

Hejdánek: Velice ostře, a bude citovat teď:

Jiný hlas: *Philosophie stellt diejenigen Fragen,*

Hejdánek: *Filosofie klade ty otázky,*

Jiný hlas: *die nicht gestellt zu haben die Erfolgsbedingung des wissenschaftlichen Verfahrens war.*

Hejdánek: *filosofie klade ony otázky, které – počkej – které byly podmínkou úspěchu dříve, když je vědecké disciplíny nekladly.*

Jiný hlas: *Ja, ich würde es noch mal definieren, denn das ist eine paradoxe Formulierung und sie ist sehr scharf, finde ich. Gerade der Fehler des Nichtstellens, nicht wahr, der Fragen hat ihren Erfolg bedingt.*

Hejdánek: Přírodní vědy se dopracovaly toho úspěchu právě proto, že nekladly otázky,

Jiný hlas: *und hat auch ihren Erfolg bedingt, welche Philosophie stellte.*

Hejdánek: které *filosofie* kladla.

Jiný hlas: *Also die Philosophie holt dann nach, was ausgeblieben ist.*

Hejdánek: *Filosofie* dohání nebo přináší to, co chybělo.

Jiný hlas: *Und was auch ausbleiben musste, wollte die Naturwissenschaft Erfolg haben.*

Hejdánek: A co tedy mělo zůstat stranou, jestliže ta přírodní věda měla být úspěšná.

Jiný hlas: *Also da kommt man dann an erster Stelle an die Grundfragen des eigenen Fachs, des jeweiligen*

Fachs.

Hejdánek: Tady se tedy dostáváme k základním otázkám každého vědeckého odvětví.

Jiný hlas: *Die Physik fragt normalerweise nicht, was Natur, was Natur, Raum, Zeit, Gegenstand eigentlich ist.*

Hejdánek: Fyzika se normálně neptá, co je příroda, co je prostor, co je čas, co je předmět.

Jiný hlas: *Die Biologie fragt nicht, was Leben ist.*

Hejdánek: Biologie se neptá, co je život.

Jiný hlas: *Die Psychologie nicht, was man mit Seele meint.*

Hejdánek: Psychologie se neptá po tom, co se normálně míní pod pojmem duše.

Jiný hlas: *So wie man bei Ärzten manchmal das Gefühl hat, dass sie keine Vorstellung haben von Gesundheit.*

Hejdánek: Takže se u psychologie může zdát, že vůbec nemá ponětí o tom, co znamená normálně zdraví.

Jiný hlas: *Die Medizin ist auch ein sehr gutes Exempel für die ganze Frage.*

Hejdánek: A medicína také je dobrým příkladem pro celou tuto otázku.

Jiný hlas: *So fragt auch die ganze Wissenschaft normalerweise nicht, was Wert und Wertfreiheit ist.*

Hejdánek: A tak se také celá věda normálně neptá, co je to hodnota a co to je svoboda od hodnot.

Jiný hlas: *Also die Wissenschaften hatten hohen Erfolg.*

Hejdánek: Vědy měly významné úspěchy.

Jiný hlas: *Stoßen aber selber jetzt an ihre Grenzen.*

Hejdánek: Ale narazily teď samy na své hranice.

Jiný hlas: *Es gibt ganz typische Krisenfragen der Wissenschaften.*

Hejdánek: Existují naprosto typické otázky krizové povahy ve vědě.

Jiný hlas: *Und das ist ein Zeichen dafür, dass Wissenschaft und Philosophie keine getrennte Gebiete sind.*

Hejdánek: A to je zase tady znamení toho, že filosofie a věda nejsou žádné oddělené oblasti.

Jiný hlas: *Und hier versucht von Weizsäcker dann weiter zu bohren*

Hejdánek: a tu se pokouší tedy vrtat Weizsäcker dál

Jiný hlas: *anhand von dem Wissenschaftsphilosophen Thomas Kuhn.*

Hejdánek: a s podnětem, který přináší Thomas Kuhn.

Jiný hlas: *Kuhn hat eine Sicht herausgearbeitet auf die Entwicklung der Wissenschaft, der Wissenschaften.*

Hejdánek: Thomas Kuhn vypracoval kdesi pohled na vývoj vědy.

Jiný hlas: *Wobei er spricht von einem Paradigma.*

Hejdánek: Mluví v této souvislosti o *paradigmatu*.

Jiný hlas: *Paradigma ist ein Komplex von Voraussetzungen und Gegebenheiten*

Hejdánek: komplex předpokladů a daností,

Jiný hlas: *in der bestimmte Fragen beantwortet werden können.*

Hejdánek: v nichž mohou být zodpovězeny určité otázky.

Jiný hlas: *Also sagen wir mal in der Kosmologie das ptolemäische Weltbild...*

--- (1982-05-23 Knijt - O Weizsäckerovi (1) [LVH166VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Byl nahrazen Koperníkovým obrazem světa. *Schon bei Kopernikus, nicht wahr? Auch wieder abgewechselt werden muss. A zas ten koperníkovský obraz světa musí být vom modern Einsteinschen oder wie man es nennen will, nahrazen moderním, třeba einsteinovským pohledem. Trotzdem wird man nicht von Kopernikus sagen, dass er eine falsche Entdeckung machte. Přesto nebudeme říkat o Koperníkovi, že se dopustil nesprávného objevu. Innerhalb des Paradigmas... V rámci toho paradigmatu... war es eine vollauf richtige Entdeckung, die er machte. Byl to zcela správný objev, který učinil. Nun, dieser Gedanke des... in dem neuen... in dem neuen Weltbild... V tom novém obrazu světa ist immer das Alte enthalten je ten starý obraz uchován und auch erklärt a projasněn, vyložen. Und der Übergang von einem auf das andere Paradigma A přechod od jednoho paradigmatu k dalšímu ist immer gekennzeichnet durch*

solche Krisenerscheinungen je charakterizován vždy jistými krizovými jevy. *Dass bestimmte Fragen nicht mehr beantwortet werden können* Totiž určité otázky už nelze zodpovědět v rámci toho starého paradigmatu. Also von Weizsäcker – *ich habe das kosmologische Beispiel genannt, weil es ein bisschen einfacher ist als das von Weizsäcker*. Uvedl tento kosmologický příklad. *Weizsäcker wendet es jetzt an auf die Quantenmechanik und die Relativitätstheorie*. To samé aplikuje na vztah mezi kvantovou mechanikou a teorií relativity. *Die klassische Mechanik ist als Paradigma* Klasická mechanika je paradigmatickým *als Grenzfall enthalten in dem neuen Paradigma* je jakožto paradigma obsažena zřejmě jako hraniční případ v tom novém obrazu světa *in dem neuen, also der Relativitätstheorie*, v tom novém, totiž einsteinovském. *Und nun seine These: A teď jeho teze: Ich vermute, sagt er* Domnívám se, říká *dass die gesamte neuzeitliche Naturwissenschaft* že veškerá moderní přírodověda *ein Paradigma menschlichen Verhaltens ist* je paradigmatickým lidského chování. *Und zwar ein Paradigma, dessen adäquate gedankliche Form die abschließbare Theorie ist*. A totiž paradigmatickým, jehož přiměřená myšlenková forma je vlastně teorií, kterou lze uzavřít, definitivně uzavřít. *Ich versuche, das etwas deutlicher zu machen. Er tut das auch selber, weil er „abschließbare Theorie“ übersetzt als Handeln. Abschließbare Theorie verbindet er mit der Machtfrage, mit dem Handeln*. Pokusím se to vyjasnit. On spojuje tuto vlastnost teorie, tohoto jádra moderní přírodovědy, to jest, že to je teorie, kterou lze uzavřít, souvislost spojuje nebo vyjasňuje také, demonstruje na tom, že tato teorie vedla k té obrovské moci moderního člověka. *Wir sprechen also über unser naturwissenschaftliches Weltbild* Mluvíme o tom přírodovědeckém obrazu světa *über die Selbstverständlichkeit unserer technologisch und naturwissenschaftlich bedingten Welt* o samozřejmosti našeho světa, který je podmíněn těmito přírodovědeckými náhledy. *In dem Sinne, wie wir auch am Anfang feststellten, dass die Gott ausschließt. Eine mechanische Welt*. V tom smyslu, jak jsme už na začátku řekli, že tento obraz světa vylučuje otázku Boha. *Und eine Welt, in der man versucht, jedes Rätsel durch eine Theorie aufzufangen*. A je to takový obraz světa, v němž lze každou vynořující se otázku [nesrozumitelné] zvládnout, zpracovat teoreticky. *Also eine Welt, die man in den Griff... im Griff hat. Durch Theorie. Und nun wird das deutlicher dadurch, dass er das mit dem Begriff Macht verbindet, mit Handeln*. Tedy svět, který máme pod palcem pomocí teorie. Je to jasnější tím, že tato teorie, která umožňuje tuto vládu nad světem, vlastně sama vede k úspěšnému mocenskému postavení člověka. Hejdánek: Jednání.

Jiný hlas: A jednání. *Wir sagten schon, die Denkweise der Naturwissenschaften ist machtförmig*. Řekli jsme již, že ten myšlenkový charakter těch přírodních věd je *machtförmig*, to znamená, vede prostě k té... Hejdánek: Formuje moc a chce moc. Tedy vytváří moc.

Jiný hlas: Vytváří moc a sám se jako moc formuluje. *Denn es handelt sich um Verstand, Begriff*. Neboť jde o rozum, pojem. *Das heißt, ich kann im Einzelfall entscheiden*. To znamená, mohu v každém jednotlivém případě rozhodnout. *Entscheiden ist ein Willensakt*. A rozhodnutí je aktem vůle. *Der Verstand kann also denken, was der Wille wollen kann*. A rozum tedy může myslet to, co může vůle chtít. *Und der Wille kann wollen, was der Verstand denken kann*. A vůle může chtít to, co může rozum myslet. *Also einfach gesagt, dass wir so verständig sind, heißt, dass wir schon den Griff auf die Welt haben. Das ist ein Handlungsprinzip*. Je to tedy principem jednání, jak přistupujeme ke světu pomocí svého rozumu, své vůle, teorie, která umožňuje tento přístup. *Naturgesetze sind universale Urteile, welche die allgemeine Anwendbarkeit der Begriffe behaupten*. Přírodní zákony jsou univerzálními soudy, které dotvrzují všeobecnou použitelnost pojmů. *Und damit hat man also auf bestimmte Weise einen Machtbegriff entwickelt*. A tím je vlastně rozvinut určitým způsobem ten pojem moci. *Erst noch mal ganz neutral*. Zprvu zcela neutrálně. *Aber in dieser Neutralität ist doch sichtbar die ungeheure Akkumulation von Macht*. Ale v této neutralitě se projevuje to neslýchané nakupení moci, akumulace moci. *Und nun stellt man sich die Frage – Macht ist doch zugleich ein politischer Begriff*. A nyní si položíme tu otázku – přece moc je zároveň politickým pojmem. *Macht ist ein Humanum*. Moc je cosi lidského, patří do lidského světa. *Also wenn diese Macht als Instrument in ihrer Akkumulation eingesetzt wird... Jestliže tato moc jakožto nástroj ve svém nakupení je nasazena... politisch, in der Kultur... politicky, v kultuře... dann wird*

sofort die Ambivalenz deutlich. Pak okamžitě zřejmě ta dvojznačnost. *Also wir zurück gedacht – nicht? – Macht, politisch...* Na ja, da wissen wir alle, wie ambivalent das ist. Tedy ten myšlenkový pochod, že když se podíváme na moc v politické oblasti, tak hned nám je jasno, že to je něco ambivalentního, problematického.

Jiný hlas: a teď ta linie, která vede zpátky od té moci v politickém slova smyslu... *Die Linie zurück also von der Politik in die Macht als einfach Akkumulation von Verstandeshandeln.*

Teď tedy z té politické oblasti k moci jako nakupení nebo shromažďování *Verstandeshandeln*, tedy rozumového jednání... *Verstand und Wille zusammen.*

Jednání, chování... velmi dobře. Prostě toho, čeho je schopen rozum a vůle. *Wieder ein Schritt total tiefer.* A dál ještě o krok zas hlouběji. *Man sieht schon, der Begriff ist machtförmig.* A tu je patrné, že tedy pojem má povahu moci.

Hejdánek: *Meinst du Begriff als also Erscheinung des Willens?*

Jiný hlas: *Naturgesetz zum Beispiel. Schon der reine vernunftsmäßige Begriff.* Tím myslí normální pojem, s čímž myslí normální pojem, ten pojem je uchopení něčeho. *Die Ambivalenz des Naturgesetzes, sogar des Naturgesetzes, kommt zum Vorschein in der Machtpolitik.* Prostě ta linie od té spektakulární moci v politickém slova smyslu, kde je ta dvojznačnost naprosto jasná, přechází do té oblasti lidské vůle, rozumu, jejich projevů a pokračuje dál k pojmu, který je tedy něčím, co skutečnost vyjadřuje v takové univerzální podobě, tím na ni získává vládu, a ještě ten nejposlednější bod je zákon, který je vlastně souvisem pojmů vyjadřujících nějaké procesy.

Also Ambivalenz... ten přechod. A ta dvojznačnost se vlastně projevuje na celé této dráze, na celé této trase, v té oblasti pojmové, tam, kde se tedy vytváří, kde vytváří přírodovědec zákony. *Also hier wieder sagt er, was er schon gesagt hat, also hier brauchen wir den Glauben. Die Religion.* A zde tedy znovu zdůrazňuje, co už řekl, že abychom pochopili tento vývoj nebo tedy tuto problematiku, tady potřebujeme víru.

Hejdánek: Ne víru k tomu pochopení, nýbrž abychom takto mysleli, k tomu potřebujeme víru.

Jiný hlas: Počkej, počkej, jak to, jak to... prostě aby... ta víra je v pozadí toho mocenského myšlení. Tak Hejdánek vnímá víru, ne? To si pletete. *Moment, Weizsäcker! Ladislav meint, dass der Glaube, der nun erwähnt wurde, ja, also als sozusagen Beleuchtung bringender Begriff ist für die ganze Entwicklung, die diese Ambivalenz in sich trägt.*

Ich sicher auch. Aber ich würde sagen, Weizsäcker meint es anders. Dass man die Ambivalenz anerkennt, dazu braucht man den Glauben. Nicht moralisch, existenziell.

Ich würde eher etwas auf dieser Seite... also meinst du, dass im Glauben schon der Machtbegriff integriert ist, in diesem Glauben? Dass es ein gewisser Glaube ist, so zu diesem Machtdenken. Das ist kein christlicher Glaube. Das ist noch nicht gesagt, kein christlicher Glaube, ja. Já jsem to přeložil, on řekl, že křesťanský. *Ja, er... na ja, gut. Ja, ich verstehe.* Ale on bere v úvahu i buddhismus, to nevylučuje jako možnost. On velmi silně hledá dialog světových náboženství. *Ja, gut. Nun die Frage ist, weißt du, anders gestellt. Ladislav meint, dass diese ganze schicksalhafte Entwicklung von Macht im Gesetz, im Begriff, über Verstand und Wille bis zu der Macht in der Politik, dass man zu dieser Entwicklung Glauben im Hintergrund stehen hat.*

To přece není to, co myslí Weizsäcker, nýbrž že tu *Ambivalenz* celého tohoto vývoje lze odkrýt jen tehdy, když se k tomu přizve víra. *Der Glaube hat immer eine Entdeckung der Ambivalenz der Macht zum Ergebnis.* To se stalo po kvantové teorii. Je tady jemný spor, ale velmi zásadní povahy. Ladislav se domnívá, že ta věta, kterou tady náš host řekl, že totiž k tomu, abychom tento souvis takto pojali, porozuměli mu, že k tomu je zapotřebí – on řekl tedy křesťanské víry, teď se opravuje a doplňuje...

Hejdánek: To byl špatnej překlad, jo? Počkej, tak on to řekl! K tomu, abychom viděli ten vývoj správně, tak v něm musíme vidět ty kořeny křesťanské víry.

Jiný hlas: *Also, ich verstehe dich.* Ta víra není v tom smyslu, že to způsobila tato...

Hejdánek: Já ti rozumím, ale to jsme doma.

Jiný hlas: *Wenn ich versuche zu definieren, also ist es vielleicht beides drin. Also im christlichen Glauben hat man immer gewusst, wissen können jedenfalls, in den Kernbegriffen, wie der christliche Glaube sie hat, dass diese Ambivalenz für den Menschen wesentlich ist.*

Hejdánek: No, to jsme doma.

Jiný hlas: *Und christlicher Glaube und Naturwissenschaft müssen sich jetzt finden, weil Naturwissenschaft in diese Krise geraten ist, wo Christen dann, wenn sie tüchtige Christen sind, irgendeine Handreichung machen können. Und nicht eine Handreichung von oben herab sagen, also wir haben schon immer gesagt, sondern dass man nun zusammen anfängt zu versuchen, die Krise zu lösen.* Já myslím, že je tam obojí. Ladislave, nevnášejte tam, nevnášejte... že křesťané prostě vezmou spoluodpovědnost za ten vývoj vědy, takto té vědě můžou pomoci.

Počkej, Ladislave, my jsme v té těžké situaci, že jednak něco říká von Weizsäcker, pak něco říká von... a moje povinnost je tlumočit von Weizsäckera. No jistě! Ale on řekl naprosto jasně, a teď to vysvětlil, a když tak si to nechte do diskuse, pokud máš proti tomu nějaký ty, že k pochopení toho celého vývoje, který končí v té ambivalenci, v té dvojznačnosti, kterou ta věda nepředpokládala, ačkoliv křesťané to dobře znají, je zapotřebí víry k pochopení toho. Ne tak, že by víra křesťanská vedla k této dvojznačnosti. To řekl naprosto jasně. Ale nech si to potom do diskuse, jo? *Er ist nicht geneigt, einen gesunden Kompromiss zu machen. Wir sind nicht Politiker, wir sind in einer Diskussion.*

Jiný hlas: *Ja, gut.*

Ein zweiter Gedankengang wird dann gemacht anhand der Evolutionstheorie.

Druhý myšlenkový postup je dělán na základě evoluční teorie, *Evolutionstheorie* od Weizsäckera.

Also das ist das gleiche Thema, aber angewandt auf das Problem der Einheit des Subjekts.

Je to sice totéž téma, ale nyní aplikováno na problém jednoty subjektu.

Also da kommen wir zurück auf das Problem, was bei Freud dann beobachtet war.

Tady se vracíme k problému, který pozoroval, zkoumal Freud.

Der Mensch nicht mehr Herr im eigenen Hause.

Člověk není už pánem ve vlastním domě.

Dass dieses Bewusstsein wird von der Evolutionstheorie ungeheuer verstärkt, unterstrichen.

Toto vědomí je velice silně podtrženo evoluční teorií tady vývoje.

Er gibt das Beispiel, man kann vieles nennen, also der Notwendigkeit des Todes.

Uvádí příklad, lze jich uvést mnoho, nutnosti smrti.

Individuation hängt evolutionsbiologisch gesehen an dem Phänomen des Todes.

To, že je vůbec možná individuace, je podle něho, to souvisí s tím, že existuje smrt. A ještě tam bylo něco biologicko-evolucionistického.

Also eine Spezies wird sich umso rascher und anpassungsfähiger weiterentwickeln können, je mehr Mutanten sie in der Zeiteinheit ausprobieren kann.

Druh se může vyvíjet o to rychleji a přizpůsobivěji, čím víc mutantů vyzkouší v určité časové jednotce, může vyzkoušet.

In dem Sinne hat die Spezies mit kurzlebigeren Individuen derjenigen mit längerlebigeren Individuen eine Überlegenheit in der Evolution.

A za těchto podmínek druh, který má v sobě individua, která žijí kratěji, je nadřazen vlastně tomu druhu, který je složen z individuí žijících delší čas.

Also einfach gesagt, die Sorte, die häufiger stirbt, hat eine größere Chance.

Tedy jednoduše řečeno, druh, který častěji umírá, má větší šanci.

Hejdánek: Je problematické, proč je špička vývoje tak komplikovaná, když u těch počátků se to tak velmi úspěšně vyzkouší u těch nižších. Proč?

Jiný hlas: *Ja, das erklärt natürlich die Evolutionstheorie auch nicht. Aber das ist nach, also auch das ganze Problem der Evolutionsnische, nicht?*

To samozřejmě evoluční teorie také nevysvětluje. Ale to je podle, také celý ten problém evoluční niky, že?

Die Nische, wo bestimmte Voraussetzungen da sind, wo eine Spezies sich dann entwickelt, weil sie von der Herausforderung, den Challenge in dieser Nische, ökologischen Nische... also im Gesamtbild ist das eine Unangepasstheit, nicht? Und gerade weil die Sorte unangepasst ist, auf dem Ganzen, also auf den Tausenden von Möglichkeiten ist da diese eine unter den Spezies, die diese Nische auf einmal ausfüllt in einem ungeheuren Kampf.

Tady vznikají prázdná místa v biotopu a díky těm mutantům jsou okamžitě obsazena. To je třeba tam chybí pták, který by lovil určitý hmyz, ten se přemnožuje. Protože sice ryby ho loví, ale pták už nesní. Ten se tam nějak dostane, nějaký se přizpůsobí, nějaká mutace. Takže je to všechno obsazeno tak, aby to krásně fungovalo. To je ta nika tedy.

Also so viel vielleicht zu kritisieren wäre hier nach Evolutionstheorie. Klar ist dieses Bild, wo Machttrieb, Selbsterhaltungstrieb, Aggression eine ungeheure Rolle spielen.

Jakkoliv v evoluční teorii můžeme v tomto bodě kritizovat, je jasný tento obraz evoluční teorie, který podtrhuje pud moci, sebezáchovu, agresi. Hrají tady tyto momenty významnou roli.

Und das verbindet er, ich nehme etwas anderweitige Gedanken von ihm auf, um das zu erklären, warum er das bringt hier, dass der Fortschritt mit Leiden zusammenhängt.

A to doplňuje ještě dalšími myšlenkami, které zdůvodňují, proč to sem tady uvádí, že totiž pokrok souvisí s utrpením a smrtí těch mnohých individuí, že je to plýtvání.

Und dass die Frage des Todes, dass wir durch die Biologie auch mit der Frage des Todes konfrontiert werden.

A že tedy otázka smrti, že i v souvislosti s biologií jsme konfrontováni s otázkou smrti.

Es geht in diesem Artikel immer wieder um das gleiche, zu zeigen, dass man immer mit religiösen Fragen konfrontiert wird.

A stále v tom článku jde o to vlastně ze všech stran ukázat, že jsme vposledku konfrontováni s otázkami náboženské víry.

Und was Herr Hejdánek eben sagte als Protest, ist vielleicht ein Protest gegen sein offenes Bekenntnis zum Physikalismus.

A to, co teď právě říkal Hejdánek jako protest, je možná protest vůči tomu otevřenému fyzikalismu.

Von Weizsäcker will dieses Selbstverständnis der Biologie, der modernen Biologie völlig honorieren.

Weizsäcker chce tu samozřejmost moderní biologie akceptovat, on ji cení, ale... honorovat, tedy přijmout, výslovně přijmout. Nechce ji problematizovat.

Und also er sagt das auch explizit.

A on to říká explicitně.

Ich versuche ein bisschen doch etwas zu kürzen, denn ich sehe schon eine Stunde, dass wir dabei sind.

Aber ich muss das doch wohl noch sagen. Sein Denken als Quantenmechaniker geht in die Richtung des offenen Zeitbegriffs.

Pokusím se to trochu zkrátit, protože už hodinu u toho jsme. Ale to musím ještě říct. Jeho myšlení jako kvantového mechanika jde směrem k tomu otevřenému pojmu času.

Er will Physikalist sein. Er sagt, ich akzeptiere erstmal völlig dieses Bild der Biologie, der modernen Biologie.

On chce být fyzikalistou. On říká: já přijímám zcela tento obraz biologie moderní.

Was heißt dieses Bild? Dass Physik in ihrer Kausalität völlig bestimmend ist auch biologisch.

Co znamená tento obraz? Že fyzika v její kauzalitě je zcela určující i biologicky.

Das Neue in seiner Schule ist aber, dass er die Frage stellt, was sind Gesetze der Physik? Nicht dass er irgendwo von einer anderen Ebene oder so die Problematik herangreift, phänomenologisch oder existenzialistisch oder was weiß ich.

Ale to nové v jeho škole je, že klade otázky, co jsou ty zákony fyziky. Ne že by odněkud z nějaké jiné úrovně tu problematiku uchopil, fenomenologicky nebo existencialisticky a podobně.

Sondern als Quantenmechaniker dann die Frage stellt, was sind denn die Gesetze der Physik? Und dann

formuliert er...

Nýbrž jako kvantový mechanik klade tyto otázky, co jsou to vlastně ty zákony fyziky. A pak to formuluje že jsou to *prognostische Regeln*, jsou to prognostická pravidla, vypovídací pravidla, *welche die Wahrscheinlichkeit jedes möglichen Ausfalls, also Resultats, jedes möglichen Resultats, jedes möglichen Experiment anzugeben gestatten*, které nám umožňují vyslovit, jak dopadne, jaký bude výsledek, možný výsledek každého možného experimentu. *Also die nicht deterministisch vorauszusagen sind*, které tedy nejsou, které nelze jaksí deterministicky vyslovit. *Und er versucht das dann kantisch zu formulieren und sagt*, a pokouší se to kantovsky formulovat a říká: *Sie sind Regeln des Gebrauchs von Begriffen in der Erfahrung*. Jsou to... stojí tady též *Regeln des Gebrauchs*, jsou to pravidla použití pojmů v zkušenosti. *Das heißt also in der Erfahrung von Objekten*, jsou to tedy zkušenosti o předmětech. *Ich habe die Objekte aber nur in der Erfahrung*, mám jaksí předměty, k nim přístup, ale jen ve své zkušenosti. *Und auch die Erfahrung des Subjekts*, a taktéž i zkušenost subjektu *ist keine objektive Sache*, není žádnou objektivní věcí, *sondern ist gewachsen in dieser, in dieser Gegenseitigkeit des Zusammenseins von Objekt und Subjekt*, nýbrž vyrůstá, je rostlá do tohoto vzájemného vztahu subjektu a objektu.

Hejdánek: No to je proti Descartovi, jo, že tedy ta zkušenost subjektu se sebou samým nemá žádnou přednost před zkušeností s něčím jiným, protože i ta zkušenost se sebou samým je jenom procesuální zkušenost zase. Tedy není přímá.

Jiný hlas: Mně to taky připomíná Lévinase.

Er schließt mit drei Punkten Beschreibung des naturwissenschaftlichen Paradigmas, das hat er dann schon am Anfang schon gemacht, aber jetzt im Hinblick auf die Zukunft. Závěrem k těm třem bodům popisu naturálního vědeckého... popisu toho paradigmatu moderní vědy, a teď s výhledem na budoucnost. *Der Inhalt der Physik und nochmal die Einheit des Subjekts*. *Ich versuche möglichst kurz zu fassen, aber es ist schwer in dieser Materie*. *Also erstmal Beschreibung des naturwissenschaftlichen Paradigmas*. Obsah fyziky a ještě jednou jednota subjektu. Pokusím se to vzít co nejkratčeji, ale je to těžké v této látce. Takže nejdřív popis toho přírodovědeckého paradigmatu. *Also wenn wir eben sagten, also Erkenntnis ist Erkenntnis des Subjekts*, když jsme tedy řekli, že poznání je poznání subjektu, *da muss man sofort anerkennen, dass auch dieses Subjekt nicht... als Spiegel von Objekten... nur ein Zeitwort, ich warte auf das Zeitwort... als Spiegel von Objekten nicht, nicht objektiv festgestellt werden kann*. Tak je třeba okamžitě uznat, že tento subjekt jakožto zrcadlení objektů, tento vztah, že není možno objektivně konstatovat. *Das ist eigentlich doppelt gespiegelt ist*, že je vlastně zdvojeně, nadvakrát ozrcadlen. *Wir leben in einer historisch gebildeten Auffassung vom Subjekt und in einem Selbstbewusstsein, das in allerhand Prozessen auch in diesem Zusammensein mit dem Objekt entstanden ist*. Žijeme v té tradici, kde vztah k subjektu je vždycky spojen s tím objektálním světem, světem objektů. *Und nun definiert er hier nochmal dieses Subjekt als... als bedroht, hier mal bedroht von Affekten*. A teď definuje ještě jednou subjekt jako ohrožený, teď zmiňuje subjekt, který je ohrožen afekty.

Hejdánek: Jakožto ohroženého afekty, že v té dosavadní tendenci, že subjekt je těmi afekty ohrožen, když se jich zbaví, se teprve stane tím pravým subjektem.

Jiný hlas: *Und was ist nun unter dem Gesichtspunkt Naturwissenschaft? Ist die kulturgeschichtliche Phase, wo wir die Aufgabe haben, Wille und Verstand voll auszubilden*. A co tedy je pod tímto hlediskem přírodní věda? Je to kulturně-dějinná fáze, kde máme za úkol vypracovat plně rozum a vůli. *Also er sagt eigentlich, wir sind in diesem Modell drin in all seiner Einseitigkeit, damit wir sozusagen gezwungen werden, auf einer höheren Ebene rational zu werden*. Jsme tedy uvnitř toho modelu, chce říct, se vši tou jednostranností, abychom byli donuceni na vyšší úrovni stát se racionálními. *Also wirkliche vernunftmäßige Umgang mit der Welt zu üben*. Vskutku rozumně zacházet se světem. *Dann der Inhalt der Physik*. Obsah fyziky. *Und ja ich glaube wir hätten das eigentlich doch ziemlich gehabt in den verschiedenen Gedankenwindungen*. To už jsme v podstatě měli v těch různých myšlenkových oklikách. *Also dass der Physiker sich also in seinen eigenen Gesetzmäßigkeiten... dass der Physiker hält das Subjekt für ein getreuen Spiegel des Objekts. Und dass der Spiegel selber gespiegelt ist, das will er nicht*

anerkennen. Tedy že fyzik nahlíží na subjekt jako na zrcadlo objektu, odrážející... *Er ist selber auch ein Gläubiger seiner Religion. Als Physiker, seiner Religion der Physikerreligion, ja*. Ale že je zároveň ten fyzik při svém počínání také obětí svého jakoby vlastního náboženství, toho fyzikálního pohledu na svět, to si nechce uznat. *Die Einheit des Subjekts, das dritte*.

Hejdánek: To je, jestli to trefuji, někde u *Fichte*ho, tak to je obsahem toho, o čem on v té *Diferenci* konkrétně mluví, že věda se pokouší naprosto vyloučit subjekt ze svých úvah. Že subjekt, pokud je přítomen ve vědě, tak je jenom jako vadič, jako subjektivnost. A když se podaří ten subjekt úplně dát pryč, tak teď máme tu čistou, pravdivou, objektivní vědu. A neuznává tedy, že by subjekt byl něco jiného než pouhý odrážející prostředek té skutečnosti, který musíme jenom vylepšit, dobře vybrousit, aby odrážel správně, a jinak se o něj nemusíme starat. Tady se ukazuje, že ten subjekt je takovou představou tak zformován tím přístupem, jako ty zrcadlové koule.

Jiný hlas: *Und in dem letzten die Einheit des Subjekts, zitiert er Neuplatonismus heran. Weizsäcker hat sich oft mit Plato beschäftigt. Er bemängelt an Plato, dass also die klassische Philosophie nicht den Zeitbegriff gekannt hat*. A jako poslední bod, jednota subjektu, tady cituje novoplatonismus. *Weizsäcker* se zabýval velmi často Platónem. Chybí mu u Platóna, že totiž ta klasická filosofie neznala pojem času.

Jiný hlas: Ale dovolává se *Platóna*, pokud jde o jeho zdůraznění pojmu jednoty, pokud jde o jednotu subjektu. A přesto navzdory tomu všemu, co subjekt fragmentarizuje, obrací se zpět k platónské filosofii, kde přece jen v lidském subjektu je jednota vyložena jako metafyzický základ, tak se to musí vlastně říct, ano, když se to řekne prostě, vyložena z metafyzického základu. Tedy při *fylogenezi*, tedy při vzniku člověka a jeho vědomí, tato možnost, že se od počátku chápeme jako jednota, má svůj transcendentální základ v transcendenci této jednoty, která, když se to křesťansky formuluje, stvořila člověka.

Snažím se to obtížné, co je zde jen krátce a nepříliš přesně pojednáno, vyjádřit, ale už jsem vás tak dlouho zdržoval. Myslím, že to poslední nebylo zcela jasné, protože jsem to příliš zkrátil, ale snad vám byla jasná alespoň váha *Weizsäckerova* jména. Ještě krátké slovo na závěr. Já sám jsem teolog z *Barthovy* školy. Může se zdát divné, že si vůbec můžu něco počít s *Weizsäckerem*. Domnívám se ale, že v moderní filosofii orientující se na fyziku se ukazuje, že pojem *substance* nemůže být už držen v té podobě, jak tomu bylo dříve. A to má pro teologii velký význam. Pan Hejdánek právě uvedl jméno *Whiteheadova* a já bych i v tomto směru s otevřenýma očima hledal tyto změny v základních pojmech filosofie, které také nemohou nechat teologii bez dotknutí. To je tak trochu na vysvětlenou k mému zájmu o *Weizsäckera*, vedle všeho toho nesmírně zajímavého, co přináší v informacích a jejich zpracování, i když se u něho vyskytují i jednostrannosti. Děkuji za vaši trpělivost.

Hejdánek: Měl bych jednu poznámku k dalšímu mysliteli, *Portmannovi*, a k jeho horizontu biologie. *Portmann* říká, že hodnota a hierarchie byly v přírodních vědách, v biologii, vždycky tabu a byly považovány za *antropomorfizaci*. On naopak říká, že *antropomorfizace* je, když se toto z vědy vykazuje. Zabývá se velkou rozmanitostí tvarů a barev organismů. Říká, že organismus tu není proto, aby provozoval látkovou výměnu, ale naopak, že organismus provozuje látkovou výměnu, aby zde byl. A to, aby zde byl nějakým způsobem, tomu říká jevové sebepředvedení života (*Erscheinung als Selbstdarstellung*). Vlastně se to do češtiny překládá jako sebepředvádění se jakožto jevu. To je jen k té otázce redukcionismu, protože všechny vlastnosti a projevy živého organismu nejsou důležité pro přežití organismu a některé jsou dokonce na překážku.

Jiný hlas: *sogar hinderlich sind*.

Hejdánek: A nedají se tedy vysvětlit tou vývojovou teorií v tom úzkém slova smyslu.

Jiný hlas: *und lassen sich also nicht auf die Evolutionstheorie zurückführen*.

Hejdánek: Takže přežití a rozmnožování není cílem toho organismu,

Jiný hlas: *also Überleben und Vermehrung ist nicht das Ziel des Organismus*,

Hejdánek: ale právě prostředek k tomu se nějak vyjádřit.

Jiný hlas: *sondern eben Mittel, um sich irgendwie zu manifestieren*.

Hejdánek: A hodně mluví o estetice v té přírodě.

Jiný hlas: *Und er spricht sehr viel von Ästhetik in der Natur.*

--- (1982-05-23 Knijt - O Weizsäckerovi (2) [LVH167VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: [nesrozumitelné] nejsou důležité prostřednictvím [nesrozumitelné] dispozicí. Rozvinují se v určitém prostoru a pod podmínky, že jsou od přírody ignorovány. Slouží pouze specifikaci daného druhu, ale i o genovou specifikaci. Ale proč to tak je?

Wie würde das vom Standpunkt von Weizsäcker aussehen, was sie meinen?

No, tak pokud bych to chtěl postavit jako otázku, jaký je vztah Weizsäckera a Portmanna, jestli tady nějaký je. *Was für ein Verhältnis zwischen Portmann und Weizsäcker.* Jak by Weizsäcker tedy zhodnotil třeba tohle, co říká Portmann. *Wie würde Weizsäcker das bewerten, was Portmann sagt.*

Ich finde ein bisschen anderen [nesrozumitelné] Naturen, so viel ich weiß. Já u něj cítím trochu jinou povahu, pokud vím. *Ich denke, dass Weizsäcker sehr offen ist für solche Einsichten.* Myslím, že Weizsäcker je velmi otevřen pro takovéto vhledy. *Er ist überhaupt sehr, in dem Sinne, ein von Weizsäcker selbst, ein Evolutionstier ist sehr anpassungsfähig.* On je vůbec v tomhle smyslu sám jako evoluční tvor velmi přizpůsobivý. V tom, co říkáte, on bere mnohé věci na sebe. *Und auch diese Gesichtspunkte durchaus bei ihm, also ich weiß nicht von Portmann, aber...* I tyto zřetele jsou u něj patrné, nevím sice o Portmannovi, ale...

Například u Konrada Lorenze, což je taky biolog. *Ja, aber ist ein bisschen anders als Portmann, das ist schon deterministisch.* Ano, ale je to trochu jiné než u Portmanna, tam je to deterministické. *Also er korrigiert Lorenz, könnte man sagen, ein bisschen grob gesagt, in Richtung Portmann eigentlich, also er meint, typisch Humanes käme bei Lorenz zu kurz.* Koriguje Lorenze, dalo by se říct trochu hrubě, směrem k Portmannovi. Má za to, že to typicky lidské u Lorenze přichází zkrátka.

Dass die gleichen biologischen Eigenschaften, also in der Evolution entstandenen Eigenschaften, beim Menschen trotzdem eine andere Bedeutung und Funktion haben, das kritisiert er an Lorenz, dass er das zu wenig sieht. Že ty stejné biologické vlastnosti, tedy v evoluci vzniklé vlastnosti, mají u člověka přesto jiný význam a funkci. To kritizuje na Lorenzovi, že to málo vidí. *Analogie der Gänse ist zu groß mit den Leuten.* Analogie husí je u něj pro lidi moc velká. *Ja, und das natürlich noch wieder ein bisschen anders als Portmann, der dann gerade umgekehrt eigentlich, was wir humanes nennen, im Tierreich beobachten will.* A to je zase trochu jiné než u Portmanna, který chce naopak právě to, co nazýváme lidským, pozorovat v říši zvířat.

Und ich würde sagen, dass Weizsäcker das schon in seiner Reaktion auf Lorenz, že na to má oči. Nur das Interessante an Weizsäcker ist, er nimmt sozusagen die Aussagen einer betreffenden Wissenschaft möglichst... Řekl by, že Weizsäcker na to už ve své reakci na Lorenze má oči. Ale to zajímavé na Weizsäckerovi je, že on jakoby uchopí ty výpovědi příslušné vědy v určité extrapolaci. *Wie es sich am widerspenstigsten verhält, nach der schwierigsten Seite, po té nejobtížnější stránce. Man hat die Neigung zu fragen: Muss man es sich so schwierig machen?* To jako skoro svádí k otázce, jestli je nutno to takto vyhoceně klást. *Das macht ihn gerade interessant.* Ale to ho činí velmi zajímavým.

Aber kann nicht dazu führen, dass man ein Gesichtspunkt wie den von Portmann natürlich mit der leichten Hand behandeln würde. Ale nemůže to vést k tomu, že by se ten zřetel, jako má Portmann, bral nějak na lehkou váhu. Myslím, že je v tom celém obraze velmi důležitý právě tento zřetel. *Also ich meine Weizsäcker würde sagen: Nein, also Portmann, Weizsäcker würde sagen: Ja, also das scheint ein bisschen Gegensatz zu sein zu dem, was ich hier mit Physikalismus sage und so, ale já to přesto přijímám.* Tedy řekl by, že to zdá se být v protikladu k tomu fyzikalismu, který já zastupuji, ale přesto to přijmu.

Dieses Maximalisieren und Extrapolieren einer bestimmten wissenschaftlichen Position ist auch eine Sache der Methode bei ihm. Je to také věc metody, že je schopen této extrapolace a maximalizace. V tom smyslu, že vyhání ty věci do extrémů. To je fyzikální a matematický způsob, když chceme vypočítat nějaké věci, musíme vyhnat hodnoty do extrému.

Da würde er sagen, also zu diesen Sachen, also die unnütze Eigenschaften, so zu sagen, ich lasse es dann liegen. Týká se to těch neužitečných vlastností, on je tam nechá ležet. Díky tomu se tam vyjímá tato věc.

Er lässt es erst mal liegen, das ist auch ganz wichtig, und ich habe es auch im weiteren dann liegen lässt, das glaube ich nicht. Nejdřív je tam nechá ležet, to je taky důležité, a otázka je, jestli v dalším uvažování je přece jenom nějak nezhodnotí.

Malou poznámku ještě k té diskusi. Dalo by se to charakterizovat po menšovsku tak, že ten zřetel, který je předveden u Weizsäckera, vlastně vypočítává z té charakteristiky moderní přírodovědy. Ale když on tam ukazuje, jak ta moderní přírodověda si musí nechat ty pojmy otevřené po té nejobtížnější stránce ve smyslu otázky, kterou klade Portmann. A pak je tam vlastně ten Portmann postaven jako určitá odpověď na tu otázku, nebo interpretace té otázky, kterou staví Weizsäcker. Že v jistém smyslu teda Portmann představuje už jakýsi výsledek toho obratu vědy, po kterém ten Weizsäcker volá. Takže a z toho důvodu tam asi má své místo. Není to jenom jako protihráč, který by rušil ten Weizsäckerův obraz. Ten Weizsäcker to chce fixovat. On vlastně volá po tom, aby... on sice tam napadá ten fyzikalismus, nicméně volá po jakési změně a Portmann představuje jeden typ té změny.

Von Weizsäcker unterscheidet also die Frage und... Portmann versteht Portmann... als eine Interpretation, eine biologische Interpretation der Gottesfrage an uns. Also mit Blick auf Biologie. Ja, zum Beispiel, aber es ist ne... teleologisch bei Portmann gemeint. Also in diesem Sinne kann man Portmann als eine Antwort auf die Anfrage von von Weizsäcker verstehen. Obwohl vielleicht nicht ganz im... in der Linie von Weizsäcker. Weizsäcker geht mehr auf die Verlegenheit. Ja, Verlegenheit... auf die positive... Ja, ich bin gespannt, ob sie eigentlich... ob da am... ich habe Sorge, dass es am Ende sehr... düster...

Napětí v závěru... možná nějakou otázku, málokdo starost, že ten konec bude temný a že ho nikdo nezná. Já jsem mu říkal, když jsem to v svém semináři probíral, že jsem přesně v závěru u vás v těchto slovech [nesrozumitelné]. Tak tam to bylo zase kopírované. To je velmi kopírované. Mně se s tím už zdá, že Ladislav Hejdánek v tom má s těmi lidmi dost... dost postoju. Je to dost postavené, všimněte si, je to takové to buď... buď v krizi... To je pravda. To je pravda. Je špatně postavený. Je to v krizi a já si myslím, že ten dál už se to dostalo a... Nic. Já vím, v tom v mém smyslu, že tam... že... ty věty o tom ujednání téma... Hejdánek tam potom přichází s tou určitou... a nic víc. To není žádná pevná výpověď v tom.

Jiný hlas: *Also ich habe den Aufsatz gewählt, weil er... weil er die verschiedenen Themen von von Weizsäcker ganz kurz miteinander in Zusammenhang bringt. Also von Weizsäcker...*

Hejdánek: On tam má ten sraz těch svých takových témat.

Jiný hlas: *Und die Gelegenheit bietet, also Einblick zu verschaffen...*

Hejdánek: Do všech těch jeho... těch jeho směrů.

Jiný hlas: *In seine verschiedene Themen.*

Hejdánek: To vede si k tomu srazu těch jeho témat.

Jiný hlas: *Aber das ist gerade der... der gleiche Punkt, den ich es bei Hejdánek gemacht hab...*

Hejdánek: On to ty taky posuzuje. Tu věc taky posuzuje právě tak v té v té hrůze ucho- ucho- uchovávané, ne dost jasné.

Jiný hlas: *Dass ein... ein Vortrag, der auch in diesen Unklarheiten... Ja, in dieser Undeutlichkeit steht.*

Hejdánek: Do téhle té nejasnosti, ano.

Jiný hlas: No a k té většině k tomu... k té smrti v tom... a tedy přesněji k tomu tvrzení, že druh, který žije... jeho jedinci žijí kratší dobu...

Jiný hlas: *Dass die kurzlebigeren Individuen einer Spezies...*

Jiný hlas: ...mají větší šanci v evoluci...

Jiný hlas: *...sind der Spezies mit den langlebigen.*

Jiný hlas: ...než ty druhy s dlouhověkou. Když se mluví o tom, že vlastně dochází k většímu množství mutací...

Jiný hlas: *Wenn man über die größere Menge von Mutationen spricht...*

Jiný hlas: ...v takovém případě... tak by se to dalo vzít...

Jiný hlas: ...v tomto případě...

Jiný hlas: ...když si vezmu druh, který žil...

Jiný hlas: ...aber wenn man an Spezies denkt...

Jiný hlas: ...v téže době...

Jiný hlas: ...die zu gleicher Zeit leben...

Jiný hlas: ...proč... když porovnám živočicha... já nevím, dva různé živočichy... třeba, to je extrémní, jepice a člověk...

Jiný hlas: Wenn man also zwei... extremerweise...

Jiný hlas: ...jepice má větší šanci jako druh než člověk.

Jiný hlas: Also Meise...

Hejdánek: No, Hejdánek tam má tu otázku, že?

Jiný hlas: No, ist es wahr, dass das oder das Insekt, das nur zwei drei Tage oder Stunden auch... Einen Tag.

Hejdánek: Ale jenom ovšem jako imago, tedy jako... jako dospělec. Ale v té v té podobě žije docela dlouho v té vodě.

Jiný hlas: Ale stejně tak se mi to zdá nesmírně... [nesrozumitelné] Imago, nymfa... nebo to v té vodě žije jeden, dva roky. Imago, nymfa...

Hejdánek: Ano. Já teď nevím to německé slovo.

Jiný hlas: Kurzlebig. Ja, Eintagsfliege. Ja, Eintagsfliege. Also, ist es tatsächlich wahr, dass anpassungsfähiger... und... anpassungsfähiger... das ist eine Frage der Mutationen. Ja, also...

Hejdánek: Že je to přizpůsobivější, mají větší šanci k té mutaci.

Jiný hlas: Nein. Also wenn man diese Eintagsfliege vergleicht mit dem Menschen... Ja, also sind sie ganz bestimmt kurzlebiger als der Mensch. Ja. In der Sicht Weizsäckers sind sie anpassungsfähiger, haben sie größere Chance...

Hejdánek: V jakém smyslu mají větší šanci? V tomhle smyslu.

Jiný hlas: Fähigkeit ist... No a já by jsem chtěla vědět, v jakém smyslu mají větší šanci?

Hejdánek: V tomhle smyslu.

Jiný hlas: Überhaupt keine Fähigkeit, sondern sind einfach durch ihre größere Repetition haben sie mehr Möglichkeiten in eine... in eine Nische... also eine evolutionsökologische Nische einzutreten.

Hejdánek: No, on tam užívá to slovo... [nesrozumitelné]

Jiný hlas: Ja, ja, also eine Lücke... Lücke, ja.

Hejdánek: Ano, no.

Jiný hlas: Nein, die Sicht je... aber da ist die Formulierung folgende: Vielmehr wird sich eine Spezies umso rascher und anpassungsfähiger weiterentwickeln... Der Resultat ist Angepasstheit. Ja, in dem Sinne kann man anpassungsfähig natürlich gebrauchen. Also aber erst vom Resultat her sichtbar.

Hejdánek: No dobrá, ale teď ta otázka je, když se... když se to srovná s tím člověkem...

Jiný hlas: Na gut, aber nun die Frage ist, wenn man Eintagsfliege mit dem Menschen vergleicht...

Hejdánek: ...zda to je pravda.

Jiný hlas: ...ist das wahr? Ceteris paribus wird die Spezies mit kurzlebigeren Individuen derjenigen s... mit länger lebigen [nesrozumitelné]. in der Evolutionsfähigkeit überlegen. Stimmt das?

Hejdánek: Stimmt das.

Jiný hlas: Er meint natürlich, er bringt jedes Mal die größere Zahl hervor. Also sagen wir, zwei verwandte Sorten, wo die eine, also die auf ungefähr gleiche Umwelt... Tak jestliže máme dva druhy, které jsou si hodně blízké... Tribus, pardon, děkuji. Tak jestliže jsou si vzdálené, tak platí pak tato zákonitost, že ty, které mají jednotlivce, jednotlivé zástupce s kratší časovou mírou života než ta druhá, pak že jsou tedy schopny se rychleji množit, mají větší počet zástupců, Abundanz, pak jsou tedy anpassungsfähiger a mohou se dále rychleji vyvíjet, sagen wir bei Klimaänderungen oder so, nicht? V situaci změny klimatu, ty sorty, ty věci, které pracují s větším počtem jedinců. Takže ta druhá pracuje s větším počtem jedinců, durch größere Repetition, také větším počtem té repetice... hat die größere Chance in diese neue Möglichkeit einzufinden, was wir dann Anpassung nennen. Je schopna se prostě za těch změněných podmínek lépe adaptovat. Takže to platí pouze v případě náhlých změn, náhlé katastrofy nebo... Also,

das Ergebnis dieser Erwägung ist, dass das dieses Gesetz ist nur für extreme, also für eine plötzliche Veränderung der Lebensbedingungen gültig. Aber nicht für eine, sagen wir, ruhige Evolutionslinie. Takže tento výsledek nebo tento zákon platí pouze pro náhlé změny, nikoliv pro nějakou klidnou evoluční linii. Also, ich das Beispiel hat mich auch ein bisschen gewundert, weil er das ist seine seine Drang ist schwierig zu machen, denke ich. Také mě tento příklad udivil. Denn er braucht's nicht ein so übertriebenes Beispiel. Tady je to vyostřené, přehnané, že vlastně nepotřebuje pro svou koncepci... Um klarzumachen, dass in der Evolution natürlich Tod und Leben völlig Bild und Gegenbild sind, also einander zusammengehören. Aby vysvětlil tu situaci, že ve vývoji smrt a život souvisí tímto způsobem. Že nemusí uvádět tento vyostřený příklad. Das ist so sehr das ganze Lebensgesetz. Und er meint also, dass wir auch von der Biologie her also ganz wesentlich mit der Frage des Todes konfrontiert werden als Voraussetzung für das Leben. A jde mu o to, aby ukázal, že i v samotné biologii jsme konfrontováni se smrtí jako podmínkou života. Und da kann man nicht weit von der von der Religion entfernt sein, sagte er. A v tomto samotném faktu, který konstatujeme na úrovni vědeckého zkoumání, vlastně jsme poblíž dotyku s náboženskem. Gerade diesen Gedanken kann man in Porphyrios auch finden. In dieser Erwägung... Tuhle myšlenku lze najít také u Porphyria. V této zmíněné úvaze nebo v oné knize o Porphyriovi. Prosím. ...also die Frage ist, ob unter diesen Bedingungen...

Hejdánek: Tak toto stačí.

Jiný hlas: Nepoznávali ten vědec sám sebe. Wenn also der Wissenschaftler sich selbst nicht erkennt. Tedy ve vědě se zjevuje i ten subjekt. Ve vědě. Wenn also in seiner Wissenschaft das Subjekt nicht offenbart wird. Und wenn die Frage nur Privatsache bleibt. A nepřestávala by být tato otázka pouze privátní věcí?

Hejdánek: Teď tohle nejsou věcně... to znamená... nezamotejte se do toho. Ne, nic nezamotej, jenom řekněte to ne jako podmínku, nýbrž jako tvrzení. Ono se to vyjasní. My víme, že to bylo postaveno jako otázka, ale teď to řekněte bez toho „jeli“. Tak? Jenom to poslední. Tedy: vědec nepoznává sám sebe.

Jiný hlas: Vědec nepoznává sám sebe. Poznává sám sebe. Ve vědě. Ve vědě se zjevuje subjekt. Ale ne, že by tam... nemyslím ve smyslu, že by se tam realizovalo nějaké ego. Něco podobného třeba u Heideggera.

Hejdánek: Dobře, ale tedy: vědec poznává sám sebe ve vědě?

Jiný hlas: No, nachází tam sám sebe.

Hejdánek: Myslíte jako, nachází sám sebe v tom smyslu, že v tom nachází smysl svého života? Tak to myslíte? To je tvrzení tohoto, že? Čili to nevyvozujete z toho, co bylo řečeno, to tvrdíte prostě jakoby mimo.

Jiný hlas: Ne, on tam tvrdí, že vědec co možná vytlačuje jakékoli pomyšlení na subjekt, vytlačuje to ze své metody.

Hejdánek: Ano. A v jakém smyslu tedy poznává ten vědec sám sebe?

Jiný hlas: Právě tím, že poznává, čím dál víc si uvědomuje... On jako vědec rozpoznává, že zapomněl na subjekt, že se na něj nedá zapomenout a tak dále. Tedy ukazuje, že ten subjekt je nezbytný. V tomhle smyslu míní, že ten vědec poznává, že vlastně na něco zapomněl, že mu tam ta metodika [nesrozumitelné].

Hejdánek: Dobře, to je ta jedna věc, ale teď on říká, že vědec poznává... Má vůbec na to ty pojmové prostředky? On tady trochu vykládá, právě tam říká v tom bodu dvě o těch pojmovech prostředcích, Begriffsmittel nebo Begriffssapparat. Teď on to tam... jo, gedanklichen Mittel, jo, um die gedanklichen Mittel diese Verhaltensweise Naturwissenschaft als ganze zu beschreiben. Máme vůbec myšlenkový prostředky k tomu, abychom tohle – tenhle způsob chování, kterému říkáme přírodověda – mohli popsat jako celek?

Jiný hlas: Je tu, jinými slovy řečeno, k dispozici tomu vědci vůbec ještě nějaký myšlenkový prostředek, jak by sám sebe poznal jako toho, kdo tu vědu dělá? Čili on – to, co Weizsäcker dělá – to je nepochybně to, co vy máte na mysli. Vždyť on to nedělá jako vědec. On praštil s vědou a pustil se do filosofie. Můžete říct, že to je vědec i bez filosofie, že to je nahlédnutí i bez filosofie, že je to dostupné vědci. To nepochybně ano, ale on, když tam mluví o vědci nebo o vědě, tak myslí vědce jakožto vědce, ne jakožto

člověka. A ta motivace, ta motivace je lidská, ale nikoliv vědecká. To není vědecký motiv. Čili když vy řeknete, že ten vědec poznává sám sebe, tak musíte ještě dodat: poznává sám sebe jakožto vědec, to jest svými vědeckými prostředky, anebo se jako člověk zhrzoí, co to dělá, když dělá vědu? Čili podstata té vaší otázky je pochybnost – jestli jsem dobře rozuměl – zda přece jenom vědec, když vědecky pracuje, nepoznává sám sebe jako subjekt. Na zdůraznění příkladu, že zkrátka, když vědec dělá svou vědu, tak se jednak nepoznává sám sebe a jednak se jako subjekt neuvědomuje. Nenechte si to vnutit, jestli to tak vidíte jinak, tak si to nenechte vnutit, ale...

Vojtěchu, já jsem mezitím jaksi vaším prostřednictvím trochu se snažil zprostředkovat to, co jste řekl vy, co řekl Hejdánek, a já mu teď dám slovo, aby se pokusil, když ta diskuse je fragmentární, se tam někam trefit.

Ja, verstehe ich schon, und die Entgegnung habe ich verstanden, also von dir... Wenn ich das nun übersetzen versuche, ich bin nicht ganz hundertprozentig sicher, ob ich unseren Kollegen so völlig exakt vermittele für dich, ja? So, damit musst du rechnen. Ja, so... Ich Frage war folgenderweise gestellt, ob trotzdem, dass da argumentiert wird, dass wenn ein Wissenschaftler seine Wissenschaft macht, dass er völlig, völlig auf Selbsterkenntnis erstens verzichten muss, und zweitens auf... Ta otázka, zda je to tak? Ja, ja. Und auf seine Subjektivität, dass er sich als Subjekt findet oder erkennt. Also da ist Zweifel zum Ausdruck gebracht, ob es tatsächlich so ist? Der Kollege meint, der Wissenschaftler, wenn er seine Wissenschaft macht, der hat doch ein bisschen Selbsterkenntnis gewonnen und hat auch seine Subjektivität oder sein Subjektsein auch ein bisschen im Griff bekommen, ja? Trotz aller Behauptungen, die da aufgeführt wurden. Aber es ist... Das muss wohl, natürlich muss man den... das... die Forderung schon aufrechterhalten... Je nutno jaksi podržet ten požadavek... also in einer Sache, wo es uns direkt angeht... V věci, která se nás přímo dotýká... Psychologie des Gefühls, sagen wir mal, der Sympathie... Řekněme psychologie pocitu, cit sympatie. Wenn mir vorgeführt wird, wie die Mechanik arbeitet... Když se jaksi předvádí způsob, jak ta mechanika toho psychologického výzkumu pracuje... Ich als Wissenschaftler meine, die Mechanik der Sympathiegefühle zu entdecken... Když se jaksi domnívám jako vědec psycholog, že jsem odkryl tu mechaniku toho, jak vznikají pocity závislosti, sympatie... muss man schon daran festhalten, dass man damit sich selber besser kennt als vorher... Pak je třeba trvat na tom, že se vlastně tím lépe poznáváme než předtím... sonst wäre die wissenschaftliche Erkenntnis falsch... Jinak by byla ta vědecká... to vědecké poznání jaksi falešné. Und trotzdem ist sehr oft das Resultat... A přesto je často výsledkem... Entfremdung... odcizení... ja, Entfremdung sogar, ja... odcizení, dokonce odcizení... dass ich, na ja, sozusagen in einem Lehrbuch solche Sachen schreibe, aber ich verweigere es auf die Gefühle für meine Frau anzuwenden... Že totiž třeba, dejme tomu, takovéto věci píší v učebnicích, ale odmítám to nebo nejsem schopen to aplikovat na city k mé ženě. Das hat auch mit Ambivalenz der Wissenschaft sehr viel zu tun... A to má co činit také s tou dvojnácností vědy, kterou jsme tady... Und das ist genau, was bei Weizsäcker Einheit heißt. Wo finden wir... wir suchen Einheit und wir finden Vielheit. A to je právě to, ten problém jednoty, který uvádí Weizsäcker. Kde nalezneme... hledáme jednotu jaksi sebe samých a nalézáme mnohost. Und wir müssen trotzdem durch diese Vielheit hindurch... A přesto musíme proniknout, projít touto mnohostí. Und der Wissenschaftler ist trotzdem so oft mitten in der Vielheit drin... A vědec sám je velice často uvnitř této mnohosti... dass er die Einheit nicht sieht oder nicht anerkennen will. Že nevidí jednotu nebo ji dokonce nechce uznat. Das ist auch an Medizin sehr gut, etwa Psychologie, aber auch an Medizin sehr gut zu demonstrieren. To se dá v psychologii, ale to se dá demonstrovat i velmi dobře v medicíně. Also ich würde es... es ist nicht mit ja oder nein zu beantworten... Tedy já bych to... domnívám se, že se na to nedá odpovědět ani tedy jednoznačně ano, nebo ne. Ein Problem der Erkenntnis überhaupt. Darf ich wieder mich einmischen, um eine Kontrollfrage zu stellen? Ich habe den Eindruck, že in diesem Sinne ging es um das, was Sie meinten, dass der Wissenschaftler, dass er sich selbst als Subjekt oder als Objekt erkennt, aber nicht als Subjekt, sondern als Objekt. Chtěl bych se jenom... měl jsem dojem, že tímhle směrem šlo to vaše pojetí, že se vědec poznává, že se poznává, ale ne jako sebe nebo ne jako subjekt, ale jako objekt. Chtěl bych se jenom... měl jsem dojem, že tímhle směrem šlo to vaše pojetí, že se vědec poznává, že se poznává, ale ne jako sebe nebo ne jako subjekt, ale jako objekt. Ja, ja. Ano, ano. Also, die Frage war ein bisschen anders gemeint. Nicht dass der Wissenschaftler in seiner

wissenschaftlichen Arbeit oder bei... nebenbei sich selber erkennt, aber nicht als Subjekt, sondern als Objekt. Ta otázka byla míněna trochu jinak. Nikoli, že ten vědec při své vědecké práci nebo vedle ní poznává sám sebe, a to ne jako subjekt, ale jako objekt.

Jiný hlas: *Sondern dass er sich als Subjekt erkennt. In dem Sinne, in welchem wir weiter über – oder Sie haben es erwähnt, nicht Weizsäcker. Sie haben Heisenberg erwähnt, dass er gesagt hat, dass die Physiker jetzt das verstehen begonnen haben, was das Ganze ist. Also das, in dem Sinne, der. Und jetzt meine erste Kontrollfrage war, ob man es, ob man diese Frage so stellen kann, dass der Wissenschaftler sich selbst als Subjekt erkennt im Rahmen seiner Wissenschaft oder außerhalb dieses Rahmens. Ja. Also erkennt er, erkennt Heisenberg als Physiker, erkennt er, was das Ganze ist, als Physiker v rámci své vědy, seiner wissenschaftlichen Forschung, an den Grenzen der Wissenschaftsforschung, nebo jako člověk? Totiž on začal Heisenberga jako, dejme tomu, člověka.*

Hejdánek: ...sondern... že se jako subjekt poznává. V tom smyslu, v jakém jsme o tom dále mluvili – nebo jak jste se o tom zmínil, ne o Weizsäckerovi, ale zmínil jste Heisenberga –, že on řekl, že fyzikové teď začali rozumět tomu, co je to celek, co je to všechno. Tedy v tomto smyslu.

A teď moje první kontrolní otázka byla, jestli se tato otázka dá takto položit, že se vědec poznává jako subjekt v rámci své vědy, anebo mimo tento rámec. Tedy poznává on, poznává Heisenberg jako fyzik, jestli se vědec poznává jako subjekt v rámci své vědy, své *wissenschaftliche Forschung*, na hranicích *Wissenschaftsforschung*, anebo mimo ten rámec, jako člověk? Totiž on začal Heisenberga jako, dejme tomu, člověka.

Jiný hlas: *Ich würde sagen innerhalb... Já bych řekl uvnitř, v rámci. Ja, das ist die Antwort auf die... auch innerhalb, aber nicht in der Bewegung der Verwirklichung von wissenschaftlichem Handeln, sondern in den Nebenwirkungen von Folgen von wissenschaftlichem Handeln. Also das, was zu wissenschaftlichem Handeln und seinem Resultat gehört. Weil sie auf ihre Grenzen stößt. Also durchaus auch innerhalb.*

Hejdánek: To je vlastně v rámci toho vědeckého zkoumání se naráží na tyto meze.

Jiný hlas: *Man stößt im Rahmen der wissenschaftlichen Forschung an die Grenzen der wissenschaftlichen Forschung. Das zeigt sich jetzt. Also sehr lange ist dieses Bewusstsein natürlich nicht da gewesen, aber wir wollen es mal sehen als eine große Bewegung, wenn man es ganz konsequent durchdenkt. Wenn also die Physiker, Heisenberg und die ganze Gruppe entdeckt haben, dass durch die Atomkernforschung hat man die Bombe erfunden, dann ist das eine Erfindung, die erschütternd ist, nur unter der Voraussetzung, dass man weiß, was die Bombe bedeutet. Mensch, nicht Wissenschaftler. Das heißt, muss man...?*

Hejdánek: Vlastně mimo vědu? Vlastně mimo. Protože čistě v oblasti vědy, když si vezmete atom, že zkoumáním atomového jádra se vynalezla bomba, tak to není žádné otřesení, to není žádné zděšení, nýbrž naopak ve sféře vědy je to úspěch, je to hromadění moci, která nemá precedens.

Jiný hlas: *Also rein physikalisch, rein wissenschaftlich ist es ein Erfolg, eine Vollendung oder eine Kulmination der...*

Hejdánek: Z hlediska vědeckého to byl obrovský úspěch, dovršení nebo vyvrcholení.

Jiný hlas: *Aber dann habe ich Wissenschaft vollständig anthropologisch isoliert, was natürlich stattgefunden hat. Aber diese Entdeckung... also was Weizsäcker sucht, ist doch, dass wir einen Wissenschaftsbegriff entdecken würden, wo ethische, also Wertvorstellungen der Wissenschaft vorausgehen.*

Hejdánek: Co se tedy tedy Weizsäcker domnívá, že našel, že ty etické a hodnotové předpoklady jsou skryty v samotném tom principu vědy, která chtěla být těchto předpokladů prostá.

Jiný hlas: *Die auch den Begriff von Wissenschaft bestimmen. Moment, die ethische Wertvorstellungen vorausgehen, die auch den Begriff von Wissenschaft bestimmen. Solchen Wissenschaftsbegriff haben wir nicht, aber wir möchten es suchen.*

Hejdánek: A tento objev, že vlastně v samotném základu toho pojmu vědy leží tyto hodnotové předpoklady, vlastně by nás měl vést k novému koncipování vědeckého usilování.

Jiný hlas: *Naja, aber gelöst ist die Frage damit nicht. Das ist interessant. Prosím? Prosím, máte někdo*

dál?

Jiný hlas: *Když tak já bych se rád vrátil k té otázce, kterou jsme tady otevřeli předtím. Also im Laufe deines Vortrags ist eine Frage eigentlich gestellt, die uns sehr interessiert, von der wir schon mehrmals in beiden Seminaren gesprochen haben, nämlich in welchem Maße die christliche Tradition, die sich auch auf eine Machtvorstellung von Gott stützt, zu dieser verhängnisvollen Entwicklung der Wissenschaft und der ganzen Zivilisation, europäisch-amerikanischen Zivilisation herbeigeführt hat. Also was für eine Rolle die gespielt hat.*

Hejdánek: Jakou roli v tom hrála křesťanská tradice, která se sama opírá o jistou představu moci v Bohu, jakou roli sehrála v tomto vývoji vědy a celé té civilizace?

Jiný hlas: *In Weizsäckers Auffassung, das habe ich den Eindruck gehabt beim Lesen, und da scheinen die Geister... hatte ich den Eindruck, dass der christliche Glaube und sogar Religion, das ist auch bedenklich ein bisschen, so aufgefasst wird, dass nun er sich geltend macht in dem Augenblicke, wo die Lücke oder der Mangel der bisherigen wissenschaftlichen Entwicklung ganz offenbar wurde, nämlich mit der Feststellung oder mit dem Bekenntnis, že tato ambivalence je něco, co nás vede na hranici lidství nebo na hranici hříchu. Tady se dělá duchové, já mám za to, že podle Weizsäckera, teda já jsem ho v tom smyslu ho pochopil...*

Hejdánek: Tady se dělí duchové. Já mám za to, že podle Weizsäckera – já jsem ho v tom smyslu pochopil –, on má za to, že ten křesťanský pohled se víceméně teď uplatňuje, když se dostává věda do situace, v níž začíná si být jasná, v čem spočívá ta její vlastní ambivalence, protože křesťan už o tom dávno ví.

Jiný hlas: *Wobei Ladislav meinte, dass Weizsäcker so aufgefasst hat, dass der christliche Glaube zu dieser wissenschaftlichen Krise schon von Anfang an beigetragen hat durch diese Machtbegrifflichkeit, die schon durch umgekehrte Mittel sozusagen, also durch Verstärkung, Exponierung... Ja, also že ta tradiční představa Boha například s predikáty moci... vždy v tradici.*

Jiný hlas: Z Hejdánkovy strany v jeho pojetí, já se domnívám, že Hejdánkovo pojetí, které naopak k existenci právě s tím vlastním mocenským myšlením přispělo k tomu, nebo dokonce odpovědno za to, že to moderní vědecké zejména, ale i jiné myšlení se tímto směrem vyvinulo.

Jiný hlas: *Und ich bin mit Ladislav in diesem Punkt einverstanden. Ich stimme mit ihm überein.*

Hejdánek: A já jsem v tomto smyslu, já s tím souhlasím.

Jiný hlas: *Wobei wir uns unterscheiden ist dann, dass der der liebe von Weizsäcker das nicht so meint.*

Hejdánek: Jo, takže rozdíl je, že Weizsäcker tak nemyslí. My spolu se shodnem, ano, my se shodnem, poněvadž já uznávám ten tvůj první předpoklad a ty můj ten druhej, takže my jsme dokonale ve shodě, ale interpretujem různým způsobem Weizsäckera.

Jiný hlas: *Ja. Also. Wir interpretieren nur auf verschiedene Weise Weizsäckers Text.*

Hejdánek: No jo. Jenom různě interpretujeme text, ale máme stejnej názor.

Jiný hlas: *Wir sind der Meinung, dass der christliche Glaube nicht nur am Ende der wissenschaftlichen Krise zu Wort kommt, sondern schon am Anfang, an dem schicksalhaften Anfang.*

Hejdánek: My oba jsme přesvědčeni, že křesťanství se uplatňuje ne teprva teď, aby pomohlo vědě, nýbrž že už úplně na začátku způsobilo, že ta věda je taková, jaká je teď. Čili jaksi nepřichází charitativně, nýbrž hlásí se k odpovědnosti za něco, co může.

Jiný hlas: *Eine Erfahrung unserer Generation: wir waren stolz darauf in den 50er Jahren, wenn wir aufweisen konnten, seht euch seht ihr in Genesis, ja, haben wir also das merkwürdige Wort über das macht euch die Erde untertan. Das ist doch der...*

--- (1982-05-23 Knijt - O Weizsäckerovi (2) [LVH167VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *...obrazem Božím. Und daher die Aufgabe haben... a že máme tedy úlohu die Erde zu unterwerfen... podmanit si zemi.*

Aber durchaus in dem Sinne, dass wir dann an das Gesetz Gottes gebunden sind. V tom smyslu naprosto, že se přitom budeme vázat na boží zákon. Es ist sozusagen eine Ausübung einer... takříkajíc výkon takového... eines hohen Auftrages... významného, vysokého poslání. Der Text wird in den Jahrhunderten

danach ziemlich oft zitiert... Text sám byl pak v následujících staletích velice často citován und es ist interessant dann zu sehen, wie... a je zajímavé sledovat, jak... Bacon ihn zitiert, Francis Bacon, der große Kompilator der modernen naturwissenschaftlichen Entdeckungen... jak jej cituje Bacon, Francis Bacon, tedy ze 17. století, takřkajíc ten velký kompilátor moderních objevů přírodovědeckých.

Der sagt: Wir sind aus dem Ebenbild Gottes herausgefallen. On říká: vypadli jsme z toho obrazu Božího. Wir sollen diese Position zurückerobern. Musíme ji znovu jaksí dobýt, tuto pozici. Und es ist also eine Aufgabe der Zukunft des Menschen, diese Eroberung zu vollziehen. A to je jaksí úkol budoucnosti, abychom dosáhli tohoto podmanění, tohoto získání toho obrazu. Und das ist eigentlich eine Säkularisierung der ursprünglichen Einsicht. A to je sekularizace toho původního náhledu. Eine neuzeitliche Säkularisierung. Und da ist das Merkwürdige an so etwas wie christlichem Machtbegriff. A to je právě to podivuhodné na tomto křesťanském pojmu moci. Jedenfalls auf diese Sache angewandt. Alespoň co platí na tuto věc. Dass es seine gefährlichsten Seiten gerade dort zeigt, wo es aus dem ursprünglichen religiösen Zusammenhang herausgenommen wird, also sich verselbständigt. Že totiž ty nejnebezpečnější aspekty ukazuje právě tam, kde je osamostatněno z toho původního náboženského kontextu. Bei Bacon ist Herrschen über die Welt eine Aufgabe, die der Mensch sich selbst beschaffen muss, durch Wissenschaft und Technik. U Bacona je ovládání země něco, co si musí člověk sám získat pomocí vědy a techniky. Und das macht die Frage schwierig, man kann es nicht unter einen Nenner bringen. A to činí tu otázku složitou, není ji možno pod jeden jmenovatel nějak uvést.

Und was ich hier sage, sind Untersuchungen, die Weizsäcker gut bekannt sind. A to, co tady říkám, to jsou průzkumy, které Weizsäcker velmi dobře zná. Die aus seinem Kreis kommen. Které pocházejí z jeho okruhu spolupracovníků. Třeba o tomto místě klasickém.

Jiný hlas: Na stránce 181... Vom Ambivalenz... worin liegt die Tragik der Macht. Kde leží tragika moci. Jádro tragiky leží v ambivalenci, v dvojznačnosti já. Das ist der Spruch des Herrschaftsanspruchs des Eigen-Ichs gegen andere. To je rozpor, který spočívá sám v sobě, totiž rozpor nároku na nadvládu jednoho já nad druhými. Rozpor v individuu.

Jiný hlas: Kde to je?

Jiný hlas: Na další stránce 182, čtvrtý řádek shora. Ich reduziere also auf diese Stufe solchen Wahrheitsgehalt naturwissenschaftlicher Ernüchterung gegen den Schmerz über diese Ernüchterung. Já tedy rozsahuji na tomto stupni takový obsah pravdy přírodovědeckého zestřízlivění proti bolesti z tohoto zestřízlivění. Der sich in romantisch schwärmender Philosophie flüchtet. Který se utíká do filosofii, které jaksí romantickým způsobem chtějí uchovat tuto bolest.

Jiný hlas: No jistě. Chtějí uchovat to, z čeho nechtějí vystřízlivět.

Jiný hlas: No, to je z té bolesti. Oni mají právě bolest z toho vystřízlivění a tuto bolest chtějí odstranit, protože chtějí odstranit vystřízlivění.

Jiný hlas: Oni si v tom libují, právě v té bolesti.

Jiný hlas: To je pro romantiky úplně něco...

Jiný hlas: [nesrozumitelné] Kausale Naturwissenschaft und Humanwissenschaft führen zur Entgötterung der Wirklichkeit. Ta kauzální přírodověda a věda o člověku vedou k onomu odbožštění skutečnosti. Damit ist die verschiedene Begrifflichkeit, die biblische Religion, die griechische Philosophie und das buddhistische Erkennen begonnen haben, am Ende. Čili biblická religiozita, toto, co ta věda dodělala, to je naprosto jasné. Čili biblická religiozita, která toto odbožštění jednotlivými, různými pojmovými způsoby začala... biblické náboženství, řecká filosofie a buddhistické poznání. Tyhle tři způsoby... ne, tam je im einzelnen, ne in einzelnen, čili v jednotlivostech. Každý po svém.

Jiný hlas: Každá po svém, to jest ta biblické náboženství, řecká filosofie a buddhistické poznání začalo.

Jiný hlas: Also damit ist jetzt klar, unser Streit ist fertig, dass Weizsäcker damit rechnet, dass mindestens in unserer Atmosphäre, in unserer Kulturtradition, die biblische Religion mitverantwortlich ist für das Machtdenken der modernen Wissenschaft. Tím je tedy jasné, že Weizsäcker s tím počítá, že přinejmenším v naší atmosféře, v naší kultuře je biblické náboženství spoluzodpovědné za toto myšlení

moci moderní vědy. *Natürlich, aber nun habe ich einen Vorbehalt, dass er über Begrifflichkeit bei der buddhistischen Erkenntnis spricht. Da gibt es keine Begrifflichkeit, nur wenn sie eingeführt ist aus der europäischen Tradition. Begrifflichkeit existiert nur in Europa und als Erfindung des griechischen Denkens. Keine Begrifflichkeit im engen Sinn in der biblischen Religion.* Samozřejmě, ale mám jednu výhradu, že on mluví o pojmovosti u buddhistického poznání. Tam není žádná pojmovost, pokud není zavedena z evropské tradice. Pojmovost existuje jenom v Evropě jako objev řeckého myšlení. Žádná pojmovost v přísném slova smyslu v biblickém náboženství.

Hier ist es sehr ungenau ausgedrückt. Begriff, das ist Logos. Auch die biblische Tradition musste erst logisiert werden. Tady je to vyjádřeno velmi nepřesně. Pojem, to je logos. I biblická tradice musela být nejprve logizována.

Jiný hlas: Tady dochází k chybě v tom, že se tady spojuje s pojmoslovím buddhistická tradice nebo biblické náboženství, což je pro buddhistickou tradici naprosto nepřijatelné, tam neexistuje žádné pojmosloví. A pro to biblické náboženství to platí jenom za těch podmínek, že bylo samo ještě pomocí řecké tradice *logizováno*. Potom v té přednášce jsou různé pojmovosti. To není pravda, že existuje i jiná pojmovost než řecká.

Hejdánek: *Also, was ich da sage, also bis zum Problem der Macht, er will das alles ganz schlucken, nicht? Also er sagt, also ich stehe für die Sache, dass wir es so gemacht haben, von der christlichen Religion aus, wie auch, wir haben es so machen müssen. Es hat ja, aber trotzdem sehen wir jetzt, dass wir an einer Kehre stehen.*

Jiný hlas: Abychom všechno pozitivně v zásadě přijali, takto jsme to dělali, tak jsme to dokonce museli dělat, i jak k tomu ta biblická náboženská tradice přispěla, ale teď stojíme na bodu obratu.

Hejdánek: *Das ist die Zweiseitigkeit bei ihm. Wir brauchen es, wir haben es nicht anders machen können und trotzdem werden wir damit zur Sünde konfrontiert. Nicht im subjektiven, sondern im objektiven. Das führt uns dahin. Vielleicht dichtet er, dass auch das neue Denken nach der Kehre etwas von diesem Machtdenken auch mit behält. Im falschen Sinne... In dem Sinne, wie Einsteins Vorstellung den alten Newton auch mit hineingenommen hat, nur dass er korrigiert hat.*

Jiný hlas: To je ta ambivalence u něj, potřebujeme to, nemohli jsme to jinak udělat, a přesto jsme vlastně tím konfrontováni s hříchem. Ne ve smyslu subjektivním, nýbrž objektivním, dovedlo nás to až do těchto konců. Ten obrat vlastně pojímá nový pohled, že přesto v něm něco z toho starého i mocenského pojmu zůstane, obdobně jako v Einsteinově obrazu světa se vtělil i ten starý Newton.

Hejdánek: *Er verwirft den Machtbegriff nicht als immoralisch, gar nicht, an sich nicht.*

Jiný hlas: On nechápe tento pojem moci neodůvodněně a neodsuzuje ho morálně, moralisticky.

Hejdánek: *Ja, aber auch, also es ist die Akkumulation und die Ambivalenz des Menschen, die aus der Macht etwas Verkehrtes machen. Das klingt viel zu unschuldig, aber es ist doch so, dass Macht an sich, dann wäre Naturwissenschaft an sich, dann wäre Begrifflichkeit an sich falsch, wenn Macht an sich falsch wäre. Begriff ist schon Macht. Darauf können wir nicht verzichten, darauf können wir nicht verzichten. Es ist wesentlich.*

Jiný hlas: Jde o to, že i když rozpoznáváme tu kritickou situaci v tom, že nás to dovedlo až sem k tomu nakupení moci, k tomu, že vlastně jsme konfrontováni s hříchem, s možností sebezničení s bombou, že to neznamená, že můžeme tu minulost anulovat, vzdát se třeba i toho pojmu moci, protože sám pojem už je moc. Pojmové myšlení jako takové je mocné. Čili ta redukce naše nemůže jít až do těch důsledků, že bychom celé předcházející období škrtli.

Hejdánek: *Na, ich bin da nicht ganz klar, muss man ein bisschen tiefer graben in das Sein. Nämlich es handelt sich um die Frage: was ist eigentlich die wahre Macht? Was ist die wahre Macht? Also ich bin der Meinung – natürlich hab ich das nicht genügend tief durchdacht, aber scheint mir da ein Lighthorizont des Problems zu erscheinen – dass also in der Ohnmacht, also in einer Existenz, die sich nur eines Wortes, eines Sinnes bedient, die eine neue Art von Macht offenbart, die zukunfts tragend ist und verheißungsvoll ist im Unterschied zu der Macht, von der da gesprochen wird.*

Jiný hlas: Tady by to vyžadovalo hlubší pohled, co je vlastně pravá moc? On se domnívá – i když to nemá třeba ještě domyšleno – že se mu tady otevírá obzor, že v té bezmoci, v existenci, která se omezuje pouze na slovo, na smysl, že se tady objevuje nový druh moci, který je perspektivní pro budoucnost, na rozdíl od té moci, o které byla řeč.

Hejdánek: *Natürlich wird Weizsäcker auch sagen: aber er wird sagen: wir brauchen Wissenschaft, um das zu verwirklichen. Aber Wissenschaft neuer Art, neuer Prägung. Sicher. Und wenn du sagst Wissenschaft, es handelt sich um eine neue Art, dann sind wir am Anfang und wir wissen eigentlich nicht ganz definiert, was die neue Wissenschaft ist. Nein, wissen wir nicht. Weil wir nicht von der alten Wissenschaft als Wahrheit erkenntnis fallen lassen können. Wir können nicht sagen: also hören wir jetzt mit der Raumfahrt auf und wir werfen uns auf die Fruchtbarmachung der Sahara. Ein gleiches Projekt an Größe und Kosten vielleicht vergleichbar. Das wäre vielleicht ein interessantes Experiment, also wenn die Menschheit das wollte.*

Jiný hlas: Tady by tedy šlo o novou vědu, ale dalo by se to možná z jistého hlediska zdůvodnit, protože by to umožnilo nahradit spousty vědeckých odvětví, čili byl by tam aspekt, který by to mohl ospravedlnit. Například kdyby Amerika nebo lidé vypadali tak, že řeknou: teď už přestaneme s těmi vesmírnými výpravami, ale dáme se do Sahary. Bylo by to sice zajímavé, ale to není v lidech. Ale to v jisté formě nepředstavuje novou vědu.

Hejdánek: *Aber es kann sein, dass es trotzdem weiter... also das wäre von Ohnmacht aus gedacht, nicht? Also diese Protzerei im Weltall, das wollen wir lassen und wir wenden uns an diese armen hungernden Menschen in Sahel-Ländern, nicht? Davon wollen wir unser großes Menschheitsprojekt bestimmen lassen, dass da der Hunger durch Bewässerung der Sahara gelöscht wird. Das liefert keine andere Wissenschaft, aber vielleicht wäre es doch von deinem Gesichtspunkt aus zu verteidigen. Man braucht trotzdem die Wissenschaft.*

Jiný hlas: To by nebyla nová přírodověda, ale dalo by se to možná z jistého hlediska zdůvodnit, protože by to umožnilo nahradit spousty vědeckých odvětví, čili byl by tam aspekt, který by to mohl ospravedlnit.

Jiný hlas: *Ja, aber das ist schon sehr spät. Ja, ja. Vielleicht müssen wir ein Ende machen, leider. Aber das ist interessant, ja, immer neu, so dass man das machen muss. Wir waren sehr froh, dass wir Ihren Vortrag hören konnten und dass wir hier über das Thema diskutieren konnten. Sagen wir immer, wir hoffen, dass wir nicht zum letzten Mal über das Thema mitgesprochen und mitdiskutiert haben. Wir freuen uns, dass auch nach einer Zeit, dass wir wieder Sie hier haben werden. Vielen Dank und unsere besten Grüße auf alle unseren Bekannten in Ihrem Land.*

Hejdánek: *Danke sehr, sehr. Es ist mir... die ganze Sache ist mir eine große Freude. Und umso mehr ist es mir eine Freude festzustellen, dass wir doch in der Problematik, im Erkennen der Problematik, so eine gemeinsame Sprache immer wieder ziemlich leicht finden. Das ist hier in Europa... [nesrozumitelné]*